

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΡΑΚΗΣ | DEMOCRITUS
UNIVERSITY
OF THRACE

MSc in Bioethics

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ

**Διαζύγιο και συνεπιμέλεια, επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των
παιδιών**

Χρυσούλα Παζβάντη
3130

Επιβλέπων καθηγητής:
Χρήστος Δετσαρίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής Δ.Π.Θ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ, 2025

**ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

**Διαζύγιο και συνεπιμέλεια, επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των
παιδιών**

Χρυσούλα Παζβάντη, 3130

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Εργασία Ειδίκευσης υποβλήθηκε στο Τμήμα Ιατρικής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης για την απόκτηση του τίτλου μεταπτυχιακών σπουδών ειδίκευσης στις Επιστήμες της Βιοηθικής.

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επιβλέπων καθηγητής: Χρήστος Δετσαρίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής Δ.Π.Θ

2ο Μέλος: Αικατερίνη Καμπούρη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Δ.Π.Θ

3ο Μέλος: Βιργινία Περάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια Δ.Π.Θ

Αλεξανδρούπολη, 2025

**DEMOCRITUS UNIVERSITY OF THRACE
FACULTY OF HEALTH SCIENCE
DEPARTMENT OF MEDICINE**

POSTGRADUATE PROGRAM IN BIOETHICS

MASTER DISSERTATION

**Divorce and joint custody, effects on children's mental
health**

Chrysoula Pazvanti, 3130

A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of Master in
Bioethics, Department Medicine, Democritus University of Thrace

COMMITTEE OF EXAMINERS

Supervisor: Christos Detsaridis, Associate Professor DUTH

Member 2: Aikaterini Kampouri, Associate Professor DUTH

Member 3: Virginia Peraki, Assistant Professor DUTH

Alexandroupoli, 2025

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία έχει συνταχθεί από εμένα και κανένα μέρος της δεν είναι αντιγραμμένο από έντυπες ή ηλεκτρονικές πηγές, μετάφραση από ξενόγλωσσες πηγές και αναπαραγωγή από εργασίες άλλων ερευνητών ή φοιτητών. Όπου έχω βασιστεί σε ιδέες ή κείμενα άλλων, έχω προσπαθήσει και έχω αποδώσει το κείμενο με σαφήνεια και πρωτότυπα και το έχω προσδιορίσει σαφώς μέσα από την σωστή χρήση των αναφορών ακολουθώντας την ακαδημαϊκή δεοντολογία.

Όνοματεπώνυμο:

Υπογραφή :

Ημερομηνία :

Πρόλογος

Το διαζύγιο αποτελεί μια σημαντική αλλαγή στη ζωή μιας οικογένειας και μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την ψυχική υγεία των παιδιών. Ωστόσο, η συνεπιμέλεια, δηλαδή η ανατροφή των παιδιών και από τους δύο γονείς μετά το διαζύγιο, μπορεί να προσφέρει σημαντικά οφέλη. Όταν οι γονείς καταφέρνουν να συνεργαστούν αποτελεσματικά, θέτοντας τις ανάγκες των παιδιών τους ως προτεραιότητα, η συνεπιμέλεια μπορεί να συμβάλλει στην ενίσχυση της σχέσης γονέα-παιδιού και στην παροχή σταθερότητας στα παιδιά. Η συνεργασία των γονέων επιτρέπει στα παιδιά να διατηρήσουν ισχυρούς δεσμούς και με τους δύο γονείς, γεγονός που έχει θετικές επιπτώσεις στην ψυχολογική τους ανάπτυξη. Εν τούτοις, η επιτυχία της συνεπιμέλειας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον αποτελεσματικό βαθμό συνεργασίας των γονέων και της διαχείρισης των διαφορών τους με ώριμο τρόπο. Όταν οι γονείς είναι σε θέση να συνεργαστούν, τα παιδιά βιώνουν λιγότερο άγχος και αβεβαιότητα.

Ο σκοπός της παρούσας αφηγηματικής μελέτης είναι η διερεύνηση του φαινομένου του διαζυγίου, της συνεπιμέλειας και της συσχέτισής τους με την ψυχική υγεία των παιδιών. Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο πραγματεύεται το διαζύγιο και την ψυχική υγεία των παιδιών. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στη συνεπιμέλεια, προσδιορίζει εννοιολογικά τον όρο, και πως αυτή επιδρά στην ψυχική υγεία των παιδιών. Επίσης, αποτυπώνει την επικράτησή της στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες και σκιαγραφεί το συγκριτικό δίκαιο διάφορων ευρωπαϊκών χωρών. Το τρίτο κεφάλαιο αφορά το νόμο 4800/2021 που ισχύει στην Ελλάδα και ρυθμίζει την εφαρμογή της συνεπιμέλειας. Το κεφάλαιο τέσσερα αναλύει τους παράγοντες που επηρεάζουν την ψυχική υγεία των παιδιών σε συνθήκες συνεπιμέλειας, καθώς και τον ρόλο των ψυχολόγων στην εφαρμογή της συνεπιμέλειας. Η παρούσα εργασία ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα.

Θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου, κο Χρήστο Δετσαρίδη, για την πολύτιμη καθοδήγηση, την υποστήριξη και τις γνώσεις που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας. Η συμβολή του ήταν καθοριστική για την επιτυχή ολοκλήρωση αυτής της εργασίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	5
ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	9
ΣΥΝΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ	9
2.1 Ορισμός της έννοιας συνεπιμέλεια.....	9
2.2 Η επίδραση της συνεπιμέλειας στην ψυχική υγεία των παιδιών	11
2.3 Η επικράτηση της συνεπιμέλειας στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες.....	16
2.4. Το συγκριτικό δίκαιο ευρωπαϊκών χωρών.....	19
2.4.1. Καταληκτικές παρατηρήσεις.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	30
ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	30
3.1 Η εξέλιξη της νομοθετικής πορείας	30
3.2 Ο Ν 4800/2021	32
3.3 Η αποτίμηση του Ν 4800/2021	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	37
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΕ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΥΝΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ.....	37
4.1. Εισαγωγή.....	37
4.2. Εναλλασσόμενη κατοικία.....	39
4.3. Συχνότητα και ποιότητα της επικοινωνίας με τους γονείς.....	40
4.4. Ενδοοικογενειακή βία	41
4.5. Ακατάλληλες γονικές πρακτικές.....	42
4.6. Ο ρόλος των ψυχολόγων σε συνθήκες συνεπιμέλειας.....	42
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	45
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	50
SUMMARY.....	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	53

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες, η δομή της οικογένειας και οι συνθήκες διαβίωσης των παιδιών έχουν υποστεί σημαντικές αλλαγές. Μεγάλος αριθμός παιδιών ζει χωριστά από τον έναν από τους δύο γονείς, είτε εξαιτίας ενός διαζυγίου, τα οποία έχουν αυξηθεί σημαντικά, είτε εξαιτίας της διάλυσης της συμβίωσης, είτε εξαιτίας των γεννήσεων παιδιών εκτός γάμου, όπου οι γονείς δεν διαμένουν μαζί^{1,2}. Παρατηρείται τάση αλλαγής της συνήθειας τα παιδιά να μένουν μόνο με τη μητέρα τους μετά τον χωρισμό. Όλο και πιο συχνά, τα παιδιά μεγαλώνουν με τη συμμετοχή και των δύο γονιών, ενώ η αποκλειστική φροντίδα των παιδιών από τη μητέρα φαίνεται να αντικαθίσταται από κοινές ρυθμίσεις ανατροφής. Η κοινή φυσική επιμέλεια, συνεπιμέλεια, μπορεί να αναφέρεται όχι μόνο στα παιδιά που περνούν ίσο χρόνο με κάθε γονέα, αλλά να περιλαμβάνει ρυθμίσεις στις οποίες τα παιδιά περνούν μεταξύ 25 και 75% του χρόνου τους με κάθε γονέα³.

Στις Δυτικές Κοινωνίες, οι νόμοι για την επιμέλεια ήταν πολύ σαφείς μέχρι τον 19^ο αιώνα. Η σύζυγος και τα παιδιά αποτελούσαν ιδιοκτησία του συζύγου και το δικαίωμα της επιμέλειας το αποκτούσε αυτόματα ο πατέρας. Στα τέλη του 1800, κάνει την εμφάνισή του το δόγμα των τρυφερών ετών, το οποίο υποστήριζε, ότι οι μητέρες είναι πιο κατάλληλες να μεγαλώσουν τα παιδιά. Η συγκεκριμένη θέση προκάλεσε μια σειρά αλλαγών στην ανατροφή των παιδιών. Κατά τον 20^ο αιώνα, τα δικαιώματα επιμέλειας καθορίστηκαν κυρίως με βάση τη θέση αυτή. Ωστόσο, κατά τη δεκαετία του 1970 αυτή η γραμμή σκέψης δέχτηκε κριτική για την προώθηση φυλετικών διακρίσεων. Καθώς το δικαστήριο άρχισε να υιοθετεί την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, που προτάθηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι μέχρι τότε κατευθυντήριες γραμμές που καθόριζαν την επιμέλεια, θεωρήθηκαν παρωχημένες⁴.

Η έννοια της γονικής μέριμνας υπέστη σημαντικές αλλαγές, με κυριότερη τη διάκριση μεταξύ της νομικής και της φυσικής επιμέλειας. Η νομική επιμέλεια αφορά στις σημαντικές αποφάσεις που αφορούν το παιδί, όπως αυτές που σχετίζονται με την εκπαίδευση, τη θρησκεία

¹ Andersson, G., Thomson, E., & Duntava, A. (2017). Life-table representations of family dynamics in the 21st century. *Demographic Research*, 37, 1093-6

² Biegert, T., Brady, D., & Hipp, L. (2022). Cross-national variation in the relationship between welfare generosity and single mother employment. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 702(1), 37-54.

³ Salin, M., Meyer, R. D., Hakovirta, M., & Lindroos, E. (2024). Factors Associated with the Joint Physical Custody of European Children. *Population Research and Policy Review*, 43:63, 2

⁴ Lee, H., M., Chung, S. D., Moon, S. D., & Kwack, S. Y. (2020). The Concept and Historical Background of Custody Evaluation. *J Korean Acad Child Adolesc Psychiatry*, 31(2):55

και την υγεία του. Από την άλλη πλευρά, η φυσική επιμέλεια αφορά την καθημερινή φροντίδα και διαβίωση του παιδιού. Σύμφωνα με τους νέους θεσμικούς κανονισμούς, είναι πλέον δυνατόν και οι δύο γονείς να μοιράζονται είτε τη νομική, είτε τη φυσική επιμέλεια, είτε και τις δύο. Μάλιστα, σε ορισμένες περιπτώσεις, η κοινή άσκηση της γονικής μέριμνας θεωρείται ως η προτιμότερη λύση, είτε επειδή το προβλέπει ρητά ο νόμος, είτε επειδή αποτελεί την πρώτη επιλογή που εξετάζεται από το δικαστήριο⁵.

Η σχέση μεταξύ των νομικών αλλαγών και των πραγματικών πρακτικών επιμέλειας είναι πολύπλοκη και αμφίδρομη. Συχνά, οι μεταβολές στη νομοθεσία αποτελούν απλώς την επίσημη αναγνώριση ή νομιμοποίηση κοινωνικών τάσεων που ήδη προϋπάρχουν. Δηλαδή, οι γονείς ενδέχεται να έχουν ήδη υιοθετήσει πρακτικές κοινής άσκησης της γονικής μέριμνας πριν από την τροποποίηση του νόμου, με την τελευταία να παρέχει απλώς ένα νομικό πλαίσιο για αυτές τις πρακτικές. Ωστόσο, οι νομικές αλλαγές μπορούν να λειτουργήσουν ως καταλύτης για περαιτέρω μεταβολές στη γονική συμπεριφορά, ενθαρρύνοντας τους γονείς να υιοθετήσουν νέους τρόπους συνεργασίας και λήψης αποφάσεων. Παρόλα αυτά, η σχέση αυτή δεν είναι πάντα προβλέψιμη. Οι γονείς μπορεί να μην συμφωνήσουν με την αρχική υπόθεση του νόμου για την κοινή άσκηση της επιμέλειας, επιλέγοντας αντίθετα να αναθέσουν την αποκλειστική ευθύνη σε έναν από τους δύο. Επιπλέον, οι δικαστές διατηρούν την ευχέρεια να αποκλίνουν από τις γενικές αρχές του νόμου, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε υπόθεσης, όπως η ύπαρξη ενδοοικογενειακής βίας ή οι προτιμήσεις των μεγαλύτερων παιδιών. Τέλος, η εφαρμογή των νέων νομικών κανονισμών απαιτεί χρόνο και οι αλλαγές στις κοινωνικές πρακτικές δεν είναι άμεσες⁶.

Η νέα αρχή επιμέλειας θέτει στο επίκεντρο τις ανάγκες του παιδιού, καθιστώντας αυτές τον πρωταρχικό παράγοντα στις δικαστικές αποφάσεις. Σε μια διαδικασία αξιολόγησης που αποσκοπεί στο να προστατεύσει τα συμφέροντα του παιδιού, το δικαστήριο επιλέγει το περιβάλλον που θα διασφαλίσει την ομαλή ανάπτυξη και ευημερία του παιδιού, προτιμώντας την ελάχιστη επεμβατική λύση. Η ανάγκη του παιδιού να διατηρήσει τις σχέσεις του με τους σημαντικούς ανθρώπους στη ζωή του αποτελεί κορυφαία προτεραιότητα. Οι αξιολογητές, αποφεύγοντας βιαστικές προβλέψεις για τις μελλοντικές σχέσεις του παιδιού, επιδιώκουν να

⁵ Salin, M., Meyer, R. D., Hakovirta, M., & Lindroos, E. (2024). Factors Associated with the Joint Physical Custody of European Children. *Population Research and Policy Review*, 43:63,3

⁶ Ο.π., 3-4

δημιουργήσουν ένα σταθερό και υποστηρικτικό περιβάλλον που θα εξυπηρετεί στο μέγιστο βαθμό τις ανάγκες του⁷.

Στον ελληνικό χώρο, προκειμένου να διασφαλιστεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και στα πλαίσια εκσυγχρονισμού του οικογενειακού δικαίου, ψηφίζεται ο νόμος 4800/2021, ο οποίος εισάγει τη συνεπιμέλεια και την εναλλασσόμενη κατοικία. Ο νόμος δίνει τη δυνατότητα στους Έλληνες δικαστές να εφαρμόσουν τις διατάξεις του με γνώμονα το καλό του παιδιού⁸. Η επιμέλεια απομακρύνεται από την πρακτική της αποκλειστικής ανάθεσης σε έναν μόνο γονέα και πλέον, και οι δυο γονείς συν-αποφασίζουν σχεδόν για όλα τα θέματα του παιδιού, εκτός εκείνων που άπτονται των καθημερινών και επειγόντων ζητημάτων. Τέτοια ζητήματα διαχειρίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό ο γονέας που διαμένει με το παιδί, σύμφωνα και με το άρθρο 1513 του Αστικού Κώδικα⁹.

Η έννοια του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού σε υποθέσεις επιμέλειας είναι πολυεπίπεδη και περιλαμβάνει μια σειρά παραγόντων. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται οι επιθυμίες τόσο του παιδιού όσο και των γονέων σχετικά με τη διαμόρφωση της οικογένειας, οι σχέσεις του παιδιού με τους γονείς, τα αδέρφια και το ευρύτερο περιβάλλον του, η προσαρμοστικότητα του παιδιού σε διαφορετικά περιβάλλοντα (σπίτι, σχολείο, κοινότητα) και, τέλος, η ψυχική και σωματική υγεία του παιδιού και των ατόμων που φροντίζουν για αυτό. Παρόλα αυτά, η απουσία σαφών και συγκεκριμένων κριτηρίων για τον προσδιορισμό του βέλτιστου συμφέροντος οδήγησε τα δικαστήρια στην αναζήτηση εξειδικευμένης λύσης. Έτσι, οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας κλήθηκαν να παρέχουν, μέσα από αξιολογήσεις, επιστημονικά τεκμηριωμένες πληροφορίες που θα βοηθήσουν τα δικαστήρια να λάβουν αποφάσεις που εξυπηρετούν πραγματικά το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού¹⁰.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι, μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, να κατανοηθούν πληρέστερα οι ψυχολογικές επιπτώσεις που βιώνουν τα παιδιά όταν οι γονείς τους χωρίζουν και όταν εφαρμόζεται η συνεπιμέλεια. Μια έρευνα με στόχο την αποτίμηση των ψυχοκοινωνικών επιπτώσεων της συνεπιμέλειας στα παιδιά μετά από διαζύγιο, θα προσφέρει πολύτιμα δεδομένα σχετικά με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα παιδιά σε αυτό το

⁷ Lee, H., M., Chung, S. D., Moon, S. D., & Kwack, S. Y. (2020). The Concept and Historical Background of Custody Evaluation. *J Korean Acad Child Adolesc Psychiatry*, 31(2):53-57

⁸ Βαλτούδης, Α. (2021). Συνεπιμέλεια και εναλλασσόμενη κατοικία στο νέο οικογενειακό δίκαιο. *Ελληνική Δικαιοσύνη, Τεύχος 4*, σελ. 1008. Σάκκουλα,

⁹ Ράμμου, Ν. Μ. (2021). Η καθιέρωση του θεσμού της συνεπιμέλειας στο πλαίσιο της αναμόρφωσης του Οικογενειακού Δικαίου, *Ελληνική Δικαιοσύνη, 4*. Σάκκουλα

¹⁰ Lee, H., M., Chung, S. D., Moon, S. D., & Kwack, S. Y. (2020). The Concept and Historical Background of Custody Evaluation. *J Korean Acad Child Adolesc Psychiatry*, 31(2):55

πλαίσιο, τις στρατηγικές αντιμετώπισης που αναπτύσσουν και τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην ψυχική τους υγεία. Τα ευρήματα της έρευνας θα είναι πολύτιμα για τους επαγγελματίες υγείας που εργάζονται με παιδιά και οικογένειες, που βιώνουν διαζύγιο. Επιπλέον, τα ευρήματα θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ανάπτυξη εξειδικευμένων και αποτελεσματικότερων παρεμβάσεων υποστήριξης, με στόχο τη βελτίωση της ψυχολογικής υγείας των παιδιών.

Για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας πραγματοποιήθηκε εκτεταμένη βιβλιογραφική αναζήτηση σε ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, όπως το Google Scholar, το PubMed, το ERIC. Στόχος ήταν η συστηματική συλλογή επιστημονικών άρθρων, βιβλίων και άλλων σχετικών δημοσιεύσεων που εξετάζουν τις επιπτώσεις του διαζυγίου και της συνεπιμέλειας στην ψυχική υγεία των παιδιών. Χρησιμοποιήθηκαν λέξεις-κλειδιά όπως "διαζύγιο", "συνεπιμέλεια", "ψυχική υγεία παιδιών", "ψυχολογικές επιπτώσεις" "divorce" "joint custody" κ.ά. και συνδυασμοί αυτών, τόσο στην ελληνική όσο και στην αγγλική γλώσσα. Δεν επιβλήθηκε χρονικός περιορισμός στην αναζήτηση, ώστε να διασφαλιστεί η συλλογή όσο το δυνατόν μεγαλύτερου όγκου πληροφοριών.

Το σύνολο του υλικού που συγκεντρώθηκε αναλύθηκε και παρουσιάζεται στην παρούσα εργασία μέσω μιας αφηγηματικής ανασκόπησης. Η μέθοδος αυτή επιλέχθηκε προκειμένου να προσφέρει μια ολιστική και ερμηνευτική προσέγγιση των ευρημάτων, επιτρέποντας την ανάδειξη των βασικών θεμάτων, των τάσεων και των κενών στην υπάρχουσα έρευνα. Με αυτόν τον τρόπο, η παρούσα εργασία στοχεύει να προσφέρει μια συνολική εικόνα του πεδίου και να συμβάλλει στην περαιτέρω ανάπτυξη της γνώσης σχετικά με τις επιπτώσεις του διαζυγίου και της συνεπιμέλειας στην ψυχική υγεία των παιδιών.

Με βάση τον προσανατολισμό της παρούσας έρευνας τέθηκαν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποιες είναι οι μακροπρόθεσμες συνέπειες του διαζυγίου και της συνεπιμέλειας στην ψυχική υγεία και ευημερία των παιδιών;
2. Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την ψυχική υγεία των παιδιών σε συνθήκες συνεπιμέλειας;
3. Ποιος είναι ο ρόλος των ψυχολόγων σε συνθήκες συνεπιμέλειας;
4. Ποιες πολιτικές εφαρμόζουν οι ευρωπαϊκές χώρες για την προώθηση και υποστήριξη της συνεπιμέλειας και σε ποιο βαθμό αυτές οι πολιτικές λαμβάνουν υπόψη την ψυχική υγεία των παιδιών;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ

Ο 20^{ος} αιώνας επαναπροσδιόρισε τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία αντιλαμβάνεται τα ενδιαφέροντα και τις προοπτικές του παιδιού. Αυτός ο ιδεολογικός μετασχηματισμός αντικατοπτρίζεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού/Convention on the Rights of the Child (CRC), που εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ τον Νοέμβριο του 1989. Σήμερα, αυτή η Σύμβαση είναι η πιο ευρέως επικυρωμένη συνθήκη για τα ανθρώπινα δικαιώματα και αποτελεί μέρος της ευρύτερης παγκοσμιοποίησης της παιδικής ηλικίας με την έννοια, ότι χαρακτηρίζει την κατανόηση της παιδικής ηλικίας, του τι είναι δηλαδή ένα παιδί και έχει καθολική αποδοχή. Από την υιοθέτησή της, η Σύμβαση έχει επηρεάσει τη νομοθεσία και την πρακτική των χωρών για την επιμέλεια σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι γενικές αρχές του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού (άρθρο 3) και το δικαίωμα συμμετοχής (άρθρο 12) διαδραματίζουν εξέχοντα ρόλο στις συγκρούσεις, σχετικά με την επιμέλεια του παιδιού. Το άρθρο 3, καθοριστικό για ολόκληρη τη σύμβαση, παρέχει ένα γενικό πρότυπο που στηρίζει τα δικαιώματα που ορίζονται σε επόμενα άρθρα. Η έννοια του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού στοχεύει στη διασφάλιση μιας ολιστικής ανάπτυξης του παιδιού και περιλαμβάνει τη σωματική, ψυχική, πνευματική, ηθική, ψυχολογική και κοινωνική ανάπτυξη του^{11,12}.

Πολλά παιδιά έχουν βρεθεί στο επίκεντρο νομικών διαδικασιών που αφορούν την επιμέλεια και τη διαβίωσή τους, μετά τον χωρισμό των γονέων τους. Οι γονείς που μάχονται στο δικαστήριο για τα παιδιά τους αποτελούν παράγοντα κινδύνου για τη σωματική και ψυχική τους υγεία. Επιπλέον, υποκείμενες αιτίες όπως η κακοποίηση, η παραμέληση ή η ενδοοικογενειακή βία μπορεί μερικές φορές να εξηγήσουν γιατί οι γονείς αγωνίζονται να αποκτήσουν νόμιμα την αποκλειστική επιμέλεια ή την περιορισμένη επαφή. Επίσης, οι διαφορές σχετικά με την επιμέλεια αφορούν βαθιά συναισθηματικά και οικεία ζητήματα, που επεκτείνονται στις σχέσεις που θα συνεχιστούν πολύ μετά την ολοκλήρωση της δικαστικής διαδικασίας. Οι παραπάνω διαστάσεις αποτυπώνουν την πολυπλοκότητα των προβλημάτων

¹¹ Boele-Woelki, K. (2021). A European Model for Harmonizing the Law on Parental Responsibilities: The Family Law Perspective. In Editors Laura Bernardi, Dimitri Mortelmans. Shared Physical Custody Interdisciplinary Insights in Child Custody Arrangements. *European Studies of Population, Volume, 25*, pp. 56-57

¹² Freeman, M. (2007). Why It Remains Important to Take Children's Rights Seriously. *The International Journal of Children's Rights, 15*(1) 5–23.

που διέπουν τις νομικές διαφορές σχετικά με την επιμέλεια, τη διαμονή και τις επαφές¹³. Ειδικότερα, ο τόπος κατοικίας του παιδιού και ο προσδιορισμός αυτής αποτελεί μία από τις σημαντικότερες αποφάσεις που καλούνται οι γονείς να λάβουν, μετά το διαζύγιο¹⁴.

Ο χωρισμός ή το διαζύγιο είναι συνήθως το τελικό αποτέλεσμα ενός ασυμβίβαστου γάμου ο οποίος χαρακτηρίζεται για τις συνεχείς εντάσεις, τις οικογενειακές συγκρούσεις και, σε ορισμένες περιπτώσεις, τη βία. Το διαζύγιο είναι μια διαδικασία, όχι ένα μεμονωμένο γεγονός και η προσαρμογή των παιδιών στη νέα συνθήκη γίνεται με σταδιακό τρόπο. Η συνεχής γονεϊκή σύγκρουση ή η βία μπορεί να οδηγήσει σε άγχος και την πρόκληση ανησυχιών για την ψυχική υγεία των παιδιών, πολύ πριν από τον πραγματικό χωρισμό. Τα περισσότερα παιδιά και οι νέοι βιώνουν αρχικά οδυνηρά συναισθήματα, όπως λύπη, σύγχυση, φόβο εγκατάλειψης, θυμό, ενοχή, θλίψη και συγκρούσεις. Επίσης, πολλά παιδιά βιώνουν συναισθήματα απώλειας όταν ένας γονέας εγκαταλείπει την οικογένεια, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις κυριαρχεί μια αίσθηση ανακούφισης, επειδή σταματά η ενδοοικογενειακή βία ή η κακοποίηση. Ωστόσο, στην πλειοψηφία τους τα παιδιά βιώνουν σύγχυση και ανησυχία για το τι πρόκειται να τους συμβεί. Εάν υπάρχει υψηλό επίπεδο σύγκρουσης, μεταξύ των γονιών, τα παιδιά φαίνεται να είναι καλύτερα, αν τελειώσει ο γάμος και επέλθει χωρισμός. Εάν από την άλλη, αντιλαμβάνονται την παρουσία των προβλημάτων ως ασήμαντα, ο χωρισμός των γονιών μπορεί να είναι απροσδόκητος και φαίνεται ότι βρίσκονται σε δύσκολη ψυχολογική κατάσταση μετά τον χωρισμό. Και στις δύο περιπτώσεις, είναι πιθανό να υπάρξει μείωση του εισοδήματος του νοικοκυριού, απώλεια επαφής με τον έναν γονέα και πολλαπλές αλλαγές που αφορούν το σπίτι, το σχολείο και τους φίλους¹⁵.

Το διαζύγιο είναι η νομική διαδικασία μέσω της οποίας οι υποχρεώσεις και οι ρόλοι στο πλαίσιο ενός γάμου αναδιατάσσονται ή τερματίζονται, με αποτέλεσμα την επίσημη διάλυση της έγγαμης ένωσης, όπως αυτή διέπεται από τους νόμους ενός συγκεκριμένου κράτους ή έθνους¹⁶. Το διαζύγιο αλλάζει σημαντικά το οικογενειακό τοπίο, με σημαντικές επιπτώσεις στη ζωή των εμπλεκόμενων παιδιών. Καθώς η οικογενειακή μονάδα είναι το

¹³ Kaldal, A., Hellner, A., & Mattsson, T. (2024). Introduction: Matching Legal Proceedings to Problems in Custody Disputes. In *Children in Custody Disputes. Matching Legal Proceedings to Problems*. Editors: Anna Kaldal, Agnes Hellner, Titti Mattsson, pp. 1-2. Palgrave Macmillan

¹⁴ Λέκκας Γ. (2021). *Η επιμέλεια του παιδιού κατά τον Αστικό Κώδικα μετά το Ν. 4800/2021*, σελ. 179. Σάκκουλα

¹⁵ Clark, B. (2013). Supporting the mental health of children and youth of separating parents. *Paediatr Child Health*, 18(7):374

¹⁶ Douglas, V. I. (2020). Review on the effects of divorce on children. *Journal of Current Issues in Arts and Humanities*, 6(1): 67.

πρωταρχικό και θεμελιώδες πλαίσιο ανάπτυξης ενός παιδιού, παρέχει την απαραίτητη ψυχολογική, συναισθηματική και κοινωνική υποστήριξη, που είναι καθοριστική για την υγεία του ανάπτυξη. Ωστόσο, όταν η δομή μιας οικογένειας διακυβεύεται μέσω ενός διαζυγίου, η προκύπτουσα διαταραχή μπορεί να οδηγήσει σε ένα αισθητό κενό στη διαθεσιμότητα και την υποστήριξη των γονέων^{17,18}. Αυτή η μειωμένη γονική δέσμευση μπορεί να έχει αλυσιδωτές συνέπειες στην ικανότητα του παιδιού να συμπεριφέρεται κοινωνικά και να σχηματίζει σταθερές, ασφαλείς σχέσεις. Οι συνέπειες του διαζυγίου δεν περιορίζονται μόνο στην άμεση συναισθηματική διαταραχή. Περιλαμβάνουν ένα φάσμα ψυχολογικών διαταραχών, συμπεριλαμβανομένων αυξημένων κινδύνων για άγχος, κατάθλιψη και προβλήματα συμπεριφοράς¹⁹.

Επιπλέον, η έρευνα επισημαίνει ότι τα προβλήματα υγείας που σχετίζονται με το άγχος, μπορεί να φέρουν πιθανές διαταραχές στα φυσιολογικά πρότυπα ανάπτυξης τους. Η συναισθηματική διαταραχή που συχνά συνοδεύει ένα διαζύγιο μπορεί να εκδηλωθεί στα παιδιά ως αστάθεια της διάθεσης, απόσυρση από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις ή επιθετικότητα, περιπλέκοντας περαιτέρω την ικανότητά τους να αντιμετωπίσουν τις ριζικές αλλαγές στη δυναμική της οικογένειάς τους. Επιπρόσθετα, ο αντίκτυπος του διαζυγίου και οι ψυχολογικές του επιπτώσεις εκτείνονται και στην ακαδημαϊκή πορεία των παιδιών. Ο χωρισμός των γονέων έχει συσχετιστεί με την πτώση των ακαδημαϊκών επιδόσεων, σημειώνοντας ότι η συναισθηματική απόσπαση της προσοχής και η πιθανή αστάθεια σε καταστάσεις διαβίωσης μπορεί να μειώσουν την εστίαση και την ενασχόληση του παιδιού με τις εκπαιδευτικές επιδιώξεις^{20,21}.

Ο Santrock (2011, όπως αναφέρεται στο Natarajan και συν., 2024, σελ. 3286-3287), επισημαίνει ότι ο χωρισμός έχει σημαντικό ψυχολογικό αντίκτυπο στα παιδιά και προχώρησε στην ομαδοποίηση τους. Οι ψυχολογικές επιπτώσεις που μπορεί να προκύψουν περιλαμβάνουν (1) συναισθηματικές διαταραχές: τα παιδιά από χωρισμένες οικογένειες τείνουν να βιώνουν

¹⁷ Carlson, M. J., & Magnuson, K. A. (2011). Low-income fathers' influence on children. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 635(1), 97

¹⁸ Jackson, J. L., & Fife, T. S. (2018) The Impact of Parental Divorce: The Relationship Between Social Support and Confidence Levels in Young Adults. *Journal of Divorce & Remarriage*, 59:2, 123-124

¹⁹ Al Gharaibeh, F. M. (2015). The effects of divorce on children: Mothers' perspectives in UAE. *Journal of Divorce & Remarriage*, 56(5), 349-350

²⁰ Bastaits, K., & Mortelmans, D. (2016). Parenting as mediator between post-divorce family structure and children's well-being. *Journal of Child and Family Studies*, 25(7), 2178-2188

²¹ DeAnda, J. S., Langlais, M. R., Anderson, E. R., & Greene, S. M. (2020). After the Marriage Is Over: Mothers' Separation Distress and Children's Postdivorce Adjustment. *Family Relations*, 69(5):1113-1127.

συναισθηματικές διαταραχές όπως άγχος, κατάθλιψη και συναισθηματική αστάθεια. Αυτό μπορεί να συμβεί λόγω των συναισθημάτων ανασφάλειας και αβεβαιότητας που βιώνουν και ο αντίκτυπος τους εκτείνεται στην κοινωνική και τη γνωστική ανάπτυξη τους. (2) Χαμηλή αυτοεκτίμηση: τα παιδιά μπορεί να βιώνουν αισθήματα κατωτερότητας, επειδή πιστεύουν, ότι η κατάσταση της οικογένειάς τους δεν είναι ο κανόνας ή το πρότυπο που αναγνωρίζεται από την κοινωνία, (3) διαταραχές στις διαπροσωπικές σχέσεις με έντονες δυσκολίες να δημιουργήσουν υγιείς και καλά εδραιωμένες διαπροσωπικές σχέσεις. Αυτό μπορεί να συμβεί επειδή τα παιδιά δεν έχουν εμπειρία και δεξιότητες στην οικοδόμηση σχέσεων με άλλους ανθρώπους και (4) κίνδυνος ανθυγιεινής συμπεριφοράς, καθώς τείνουν να είναι πιο επιρρεπή στην ανάπτυξη ανθυγιεινών συμπεριφορών όπως το κάπνισμα, η κατανάλωση αλκοόλ και η χρήση παράνομων ουσιών. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός, ότι τα παιδιά αναζητούν διεξόδους για να διαχειριστούν το ανασφαλές και αβέβαιο περιβάλλον, στο οποίο βιώνουν²².

Οι ψυχολογικές επιπτώσεις του διαζυγίου μπορεί επίσης να διεισδύσουν σε άλλους τομείς της ζωής των παιδιών, επηρεάζοντας τις σχέσεις με τους συνομηλίκους, την αυτοεκτίμηση, ακόμη και τις μελλοντικές συναισθηματικές τους σχέσεις. Επιπλέον, οι συνέπειες του διαζυγίου μπορεί να επιμείνουν και στην ενήλικη ζωή με το βάρος των εμπειριών της παιδικής τους ηλικίας να διαμορφώνει τις ενήλικες σχέσεις, τη σταθερότητα της απασχόλησης και την ευρύτερη ψυχική υγεία και ευεξία. Το διαζύγιο μπορεί συχνά να οδηγήσει σε κοινωνικοοικονομική παρακμή για τον γονέα που έχει την επιμέλεια, συνήθως τη μητέρα, γεγονός που επιδεινώνει περαιτέρω τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα παιδιά. Η οικονομική αστάθεια μπορεί να περιορίσει την πρόσβαση των παιδιών σε πόρους και ευκαιρίες, διευρύνοντας ενδεχομένως το χάσμα στην εκπαιδευτική και κοινωνική ισότητα τους, σε σύγκριση με τους συνομηλίκους τους. Η κατανόηση του πολυδιάστατου αντίκτυπου του διαζυγίου στα παιδιά, καθιστά κρίσιμη την υιοθέτηση μιας ολιστικής προσέγγισης στη φροντίδα τους. Η διεπιστημονική συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών, φορέων υγειονομικής περίθαλψης και επαγγελματιών ψυχικής υγείας είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση του πλήρους πεδίου των αναγκών των παιδιών, μετά το διαζύγιο²³.

²² Natarajan, P., Raghavi, S. L., Tharani, B., Krishnan, P. A., & Praveen, R. (2024). A Study on Adverse Effect of Broken Families on Children's Well-being. *International Research Journal on Advanced Engineering and Management*, Vol. 02, Is. 11, Page 3286-87.

²³ Apata, E. O., Falana, E. O., Hanson, U., Oderhohwo, E., & Oyewole, O. P. (2023). Exploring the Effects of Divorce on Children's Psychological and Physiological Wellbeing. *Asian Journal of Education and Social Studies*, 49(4):126-7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΣΥΝΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

2.1 Ορισμός της έννοιας συνεπιμέλεια

Υπό το φως των υψηλών ποσοστών χωρισμού και διαζυγίων στις δυτικές χώρες, η ευημερία των παιδιών στις οικογένειες μετά τον χωρισμό απασχολεί ολοένα και περισσότερο την έρευνα. Τις τελευταίες δεκαετίες, πλήθος εμπειρικών μελετών έχει αναδείξει, ότι η διάλυση της οικογένειας μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ευημερία των παιδιών^{24,25,26,27}. Έχει επισημανθεί ότι, σε σύγκριση με τα παιδιά που ζουν σε πυρηνικές οικογένειες, τα παιδιά σε οικογένειες μετά τον χωρισμό βαθμολογούνται, κατά μέσο όρο, χαμηλότερα σε έναν αριθμό συναισθηματικών, κοινωνικών, συμπεριφορικών και ακαδημαϊκών αποτελεσμάτων^{28,29}. Επιπλέον, ο χωρισμός των γονέων ή το διαζύγιο, συνήθως συνοδεύεται από παράγοντες που μπορούν να αυξήσουν τις εμπειρίες άγχους των παιδιών, όπως η απώλεια επαφής με τον γονέα που δεν κατοικεί μαζί τους, η προσαρμογή των γονέων, τα υψηλά επίπεδα διαγωνικής σύγκρουσης και το μειούμενο βιοτικό επίπεδο³⁰. Ωστόσο, η έρευνα έχει αναδείξει σημαντική διακύμανση αναφορικά με τον βαθμό προσαρμογής των παιδιών στη διάλυση της γονικής ένωσης³¹.

Ένας παράγοντας που μπορεί να εξηγήσει ορισμένες από τις διαφορές μεταξύ των παιδιών σε οικογένειες μετά τον χωρισμό είναι η ρύθμιση της φυσικής επιμέλειας που εφαρμόζει μια δεδομένη οικογένεια. Ο όρος κοινή επιμέλεια ή/και συνεπιμέλεια μπορεί να αναφέρεται είτε στην κοινή φυσική επιμέλεια, με τα παιδιά να περνούν ίσο ή σημαντικό χρονικό διάστημα και με τους δύο γονείς, είτε στην κοινή νομική επιμέλεια, με την κύρια

²⁴ Amato, P. R. (1994). Life-span adjustment of children to their parents' divorce. *The future of children*, 4(1), 143–144

²⁵ Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 661

²⁶ Härkönen, J., Bernardi, F., & Boertien, D. (2017). Family dynamics and child outcomes: An overview of research and open questions. *European Journal of Population*, 33(2), 164

²⁷ Hetherington, E. M., Cox, M., & Cox, R. (1985). Long-term effects of divorce and remarriage on the adjustment of children. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 24(5), 518

²⁸ Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 650–666.

²⁹ Härkönen, J., Bernardi, F., & Boertien, D. (2017). Family dynamics and child outcomes: An overview of research and open questions. *European Journal of Population*, 33(2), 163–184

³⁰ Amato, P. R. (1994). Life-span adjustment of children to their parents' divorce. *The future of children*, 4(1), 150.

³¹ Havermans, N., Sodermans, A. K., & Matthijs, K. (2017). Residential arrangements and children's school engagement: The role of the parent-child relationship and selection mechanisms. *Youth & Society*, 49(8), 2

κατοικία του παιδιού να παραμένει συχνά στον έναν γονέα. Η κοινή φυσική επιμέλεια/συνεπιμέλεια είναι μια νέα ρύθμιση φυσικής επιμέλειας στην οποία τα παιδιά ζουν περίπου τον ίδιο χρόνο με κάθε γονέα μετά τη διάλυση της οικογένειας, διαμένοντας εναλλάξ σε καθένα από τα δύο γονικά νοικοκυριά. Λόγω της αναδυόμενης άποψης ότι οι μητέρες και οι πατέρες είναι αμοιβαία σημαντικοί φροντιστές για τα παιδιά τους, η κοινή φυσική επιμέλεια/συνεπιμέλεια έχει γίνει ένα ευρέως διαδεδομένο φαινόμενο σε πολλές δυτικές κοινωνίες³².

Σύμφωνα με τον Βαλμαντώνη (2021), η αρχή της συνεπιμέλειας κατανοείται ως η κοινή παρουσία και των δυο γονέων του παιδιού και θεωρείται η κατάλληλη μορφή για να εγγυηθεί την ανάπτυξη μιας σταθερής και ισχυρής συναισθηματικής σχέσης του παιδιού μαζί τους³³. Η γονική μέριμνα ασκείται από κοινού και εξίσου, με τη συνεπιμέλεια να καθιερώνεται ως νόμιμο σύστημα με το οποίο ασκείται η γονική μέριμνα³⁴. Η συνεπιμέλεια έχει ως υπόβαθρο το γεγονός, ότι και οι δυο γονείς είναι υποχρεωμένοι να συνεργάζονται στη φροντίδα, την εκπαίδευση και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους. Δεν αποτελεί μια απλή δυνατότητα που έχει το δικαστήριο για την απόφαση της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας. Πρόκειται για μια αναβάθμιση της άσκησης της γονικής μέριμνας σε νομικό κανόνα, η οποία προηγείται έναντι όποιας άλλης μορφής διευθέτησης, χωρίς ωστόσο να έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα³⁵.

Η άσκηση της συνεπιμέλειας προϋποθέτει την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας, ακόμα και μετά τη λύση του γάμου. Η φιλοσοφία της συνεπιμέλειας στηρίζεται στην έννοια της ισότιμης συμβολής και όχι της ισόχρονης παρουσίας των δυο γονέων. Η ισόχρονη παρουσία εξυπηρετεί περισσότερο τα συμφέροντα των γονέων και όχι των παιδιών, καθώς αυτά διαφοροποιούνται με τη μεταβολή της ηλικίας τους. Επιπρόσθετα, η συνεπιμέλεια δεν συνάδει με εναλλασσόμενη κατοικία, καθώς αυτή η ρύθμιση εναπόκειται στις αποφάσεις του δικαστηρίου. Με τη συνεπιμέλεια πραγματώνεται η μετατόπιση από τη μονοδιάστατη άσκηση της γονικής μέριμνας, η οποία ασκείται από έναν μόνο γονέα στην από κοινού και εξίσου γονική άσκηση. Σύμφωνα με αυτήν, είναι επιτρεπτό και στους δυο γονείς να διατηρούν ζωντανούς δεσμούς με τα παιδιά τους, να αναπτύσσουν συμπράξεις για θέματα που άπτονται της ανατροφής τους και να προσπαθούν να βρίσκουν κοινές, κατάλληλες και αποδεκτές λύσεις.

³² Augustijn, L. (2022). Children's Experiences of Stress in Joint Physical Custody. *Child & Youth Care Forum*, 51:868

³³ Βαλμαντώνης, Ι. (2021). *Συνεπιμέλεια και βέλτιστο συμφέρον του τέκνου. Υπό το φως του Ν 4800/2021*, σελ. 41

³⁴ Σταθόπουλος Μ. (2021). Η νέα ρύθμιση της συνεπιμέλειας. *Ελληνική Δικαιοσύνη, Τεύχος 4*. Σάκκουλα

³⁵ Βαλμαντώνης, Ι. (2021). *Συνεπιμέλεια και βέλτιστο συμφέρον του τέκνου. Υπό το φως του Ν 4800/2021*, σελ. 41

Κατά συνέπεια, δημιουργείται μια νέα κατάσταση, όπου οι γονείς συνυπάρχουν με παρονομαστή το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, προκειμένου να μην βιώσει την απώλεια του ενός γονέα. Προσανατολίζεται στη μείωση της έντασης και των συγκρούσεων και στην προαγωγή της μεταξύ τους αρμονικής συνεργασίας επιδιώκοντας τη διατήρηση της μορφής των σχέσεων των γονέων, όπως ήταν πριν το διαζύγιο³⁶.

Στην Ελλάδα, η λέξη βέλτιστο εισήχθη με το νόμο 4800/2021, άρθρο 115, παράγραφος 1, όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι κάθε απόφαση που λαμβάνεται, εκ μέρους των γονέων, προσανατολίζεται στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Το βέλτιστο συμφέρον αποτελεί κριτήριο υπεροχής κάθε απόφασης, προκειμένου η γονική μέριμνα να ασκείται με ορθό τρόπο. Στις παραγράφους 3 και 4 του ίδιου νόμου εξειδικεύεται ακόμα περαιτέρω το περιεχόμενο της έννοιας βέλτιστο, στην προσπάθεια του νομοθέτη να διασφαλίσει την εξυπηρέτηση του συμφέροντος του τέκνου τόσο στις αποφάσεις των γονέων όσο και στις αποφάσεις των δικαστών³⁷.

2.2 Η επίδραση της συνεπιμέλειας στην ψυχική υγεία των παιδιών

Η συνεπιμέλεια συμβάλλει στην ισορροπημένη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, καθώς τους παρέχει την ευκαιρία να διατηρήσουν ισχυρούς δεσμούς και με τους δύο γονείς. Ως συνέπεια του χωρισμού ή του διαζυγίου των γονιών τους, ένα μεγάλο ποσοστό των παιδιών βιώνει σημαντική μείωση τόσο στην ποσότητα όσο και στην ποιότητα της επαφής τους με τον γονέα που δεν κατοικεί μαζί τους, ο οποίος στην πλειονότητα των περιπτώσεων, είναι ο πατέρας και, ως εκ τούτου, βιώνουν μια σημαντική απώλεια οικονομικής και συναισθηματικής φύσης. Λόγω του σημαντικού χρόνου που περνούν τα παιδιά σε συνθήκες συνεπιμέλειας τόσο με τη μητέρα όσο και με τον πατέρα τους, έχουν ευκολότερη πρόσβαση στους πόρους και των δύο γονέων τους, και ιδιαίτερα στους πόρους του πατέρα. Επιπλέον, η πιο συχνή επαφή γονέα-παιδιού και οι ισχυρότεροι δεσμοί τους μπορούν να μειώσουν τις αντιλήψεις των παιδιών για την απώλεια και τον βαθμό στον οποίο ανησυχούν ή αισθάνονται υπεύθυνοι για τον γονέα που δεν κατοικεί μαζί τους³⁸.

³⁶ Ο.π. 42-44

³⁷ Κώνστα Ε. (2021). Το βέλτιστο συμφέρον του τέκνου και ο ρυθμιστικός του ρόλος μετά τις τροποποιήσεις στο Οικογενειακό Δίκαιο. *Ελληνική Δικαιοσύνη, Τεύχος 4*. Σάκκουλα

³⁸ Steinbach, A. (2019). Children's and parents' well-being in joint physical custody: A literature review. *Family Process, 58*(2), 353–369.

Η συνεπιμέλεια συχνά υποστηρίζεται ότι είναι ωφελιμότερη για την ψυχολογική υγεία των παιδιών από άλλες μορφές διευθέτησης μετά τον χωρισμό. Προσφέρει στα παιδιά την ευκαιρία να έχουν μια ουσιαστική και σταθερή σχέση και με τους δύο γονείς, την οποία τα παιδιά επιζητούν συχνά και επωφελούνται από αυτήν. Η συνεπιμέλεια καταδεικνύει τη γονική δέσμευση και δίνει τη δυνατότητα στους γονείς να συμμετέχουν σε μια σειρά από δραστηριότητες και ρουτίνες φροντίδας με τα παιδιά. Η κοινή φροντίδα και οι κοινές δραστηριότητες θεωρούνται σημαντικές για τα παιδιά, καθώς ενδυναμώνουν την εγγύτητα στις σχέσεις παιδιού-γονέα γενικά, και ειδικότερα στις σχέσεις παιδιού-πατέρα. Η θεωρία προσκόλλησης ενισχύει αυτές τις θέσεις υποστηρίζοντας ότι η ασφάλεια της συναισθηματικής σύνδεσης ενός παιδιού με τους γονείς του και η ανάπτυξη υγιούς ανεξαρτησίας εξαρτάται από τη διαθεσιμότητα και την ανταπόκριση των γονέων, η οποία μπορεί να επιτευχθεί και με τους δύο γονείς μέσω του ποιοτικού και ποσοτικού χρόνου στην κοινή φροντίδα. Επιπλέον, οι ποιοτικές αλληλεπιδράσεις συμβάλλουν στην αποφυγή του άγχους ή της σύγκρουσης, κατά τη διευθέτηση ζητημάτων που αφορούν τα παιδιά³⁹.

Τα παιδιά μπορεί επίσης να επωφεληθούν έμμεσα από τη διαβίωση σε καθεστώς συνεπιμέλειας μέσω των θετικών επιπτώσεων στην ευημερία των μητέρων, ως αποτέλεσμα του διαμοιρασμού των γονεϊκών ευθυνών με τον πατέρα. Σε σύγκριση με τις ανύπαντρες μητέρες που ασκούν την αποκλειστική επιμέλεια, οι μητέρες που μοιράζονται τη συνεπιμέλεια δεν χρειάζεται να φέρουν το βάρος της αποκλειστικής φροντίδας και γονικής μέριμνας και, ως εκ τούτου, μπορεί να είναι ευκολότερο να συνδυάσουν τις ευθύνες εργασίας, της φροντίδας των παιδιών τους και της προσωπικής τους ζωής. Για τους πατέρες, που είτε δεν έχουν καμία επαφή είτε έχουν μόνο περιορισμένη επαφή με τα παιδιά τους, μια κακή σχέση πατέρα-παιδιού και η αντιληπτή αδυναμία εκπλήρωσης των κανονιστικών προσδοκιών σχετικά με τον γονεϊκό τους ρόλο μπορεί να οδηγήσει σε σημαντική μείωση της ευημερίας τους⁴⁰.

Σε συμφωνία με αυτές τις εκτιμήσεις, η έρευνα έχει βρει ότι οι πατέρες που δεν έχουν κηδεμονία τα πηγαίνουν, κατά μέσο όρο, χειρότερα από τους πατέρες με κηδεμονία σε μετρήσεις κατάθλιψης, άγχους, συναισθηματικής υγείας και ικανοποίησης από τη ζωή. Αντίθετα, οι πατέρες με πλήρη φυσική επιμέλεια ή κοινή φυσική επιμέλεια φαίνεται να έχουν σημαντικά υψηλότερα επίπεδα συναισθηματικής ευεξίας από, για παράδειγμα, πατέρες που δεν

³⁹ Mersona, T., Tuffin, K., & Pond, R. (2023). Young people's reflections on their experiences of sharedcare and relationships with their parents. *Journal of Family Studies*, VOL. 29, NO. 5, 2392

⁴⁰ Augustijn, L. (2022). Children's Experiences of Stress in Joint Physical Custody. *Child & Youth Care Forum*, 51:870-71.

έχουν την επιμέλεια. Κατά συνέπεια, η κοινή φυσική επιμέλεια/συνεπιμέλεια μπορεί να μειώσει σημαντικά τα επίπεδα άγχους και αρνητικών συναισθημάτων και των δύο γονιών, που υπό άλλες συνθήκες θα μπορούσαν να μεταδοθούν στα παιδιά. Επομένως, η ενεργή εμπλοκή του πατέρα στην καθημερινότητα των παιδιών συμβάλλει στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, ενισχύει την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμησή τους. Η συνεπιμέλεια, παρέχοντας ένα πλαίσιο ισότιμης κατανομής των γονεϊκών ευθυνών, διευκολύνει την ενεργή συμμετοχή του πατέρα, επιτρέποντάς του να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στην ανατροφή και την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών⁴¹.

Η γονεϊκή συνεργασία σε περιβάλλοντα συνεπιμέλειας αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους προγνωστικούς δείκτες της ψυχικής υγείας των παιδιών. Όταν οι γονείς καταφέρνουν να καλλιεργήσουν ένα κλίμα αμοιβαίου σεβασμού, κατανόησης και συνεργασίας, δημιουργούν ένα σταθερό και ασφαλές περιβάλλον, το οποίο αποτελεί θεμέλιο λίθο για την ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Η έλλειψη συνεργασίας, αντιθέτως, μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικές δυσκολίες στην προσαρμογή του παιδιού, η οποία πολλές φορές είναι ήδη επιβαρυνμένη από το διαζύγιο αυξάνοντας συνεκδοχικά, τον κίνδυνο εμφάνισης διαταραχών άγχους, κατάθλιψης και διαπροσωπικών προβλημάτων⁴².

Ερευνητικές μελέτες υποστηρίζουν, ότι η γονεϊκή συνεργασία αποτελεί έναν προστατευτικό παράγοντα για την ψυχική υγεία των παιδιών. Συγκεκριμένα, η ικανότητα των γονέων να συνεργάζονται αρμονικά και να διατηρούν μια θετική σχέση σχετίζεται με μειωμένα επίπεδα εμφάνισης αρνητικών συμπεριφορών στα παιδιά. Η ικανότητα των γονέων να επικοινωνούν αποτελεσματικά, να λαμβάνουν αποφάσεις από κοινού και να παρουσιάζουν μια ενιαία και κοινή συμπεριφορά, σχετίζεται με υψηλότερα επίπεδα αυτοεκτίμησης, καλύτερη σχολική επίδοση και πιο υγιείς κοινωνικές σχέσεις στα παιδιά. Αυτό ερμηνεύεται από το γεγονός, ότι η γονεϊκή συνεργασία παρέχει στα παιδιά ένα σαφές πλαίσιο αναφοράς, ενισχύοντας την αίσθηση της ασφάλειας και της σταθερότητας, παράγοντες που είναι απαραίτητοι για την υγιή ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη⁴³.

Η διατήρηση ανοιχτών διαύλων επικοινωνίας αποτελεί τον πυρήνα της γονεϊκής συνεργασίας. Όταν οι γονείς επικοινωνούν ανοιχτά και ειλικρινά μεταξύ τους, μπορούν να διαχειριστούν τις διαφορές τους με πιο αποτελεσματικό τρόπο, αποφεύγοντας τις συγκρούσεις

⁴¹ Ο.π.

⁴² Steinbach, A. (2019). Children's and parents' well-being in joint physical custody: A literature review. *Family Process*, 58(2), 354-5

⁴³ Ο.π.

που μπορεί να προκαλέσουν άγχος και σύγχυση στα παιδιά. Επιπλέον, η επικοινωνιακή επικοινωνία επιτρέπει στους γονείς να συντονίσουν τις προσπάθειές τους στην ανατροφή των παιδιών, εξασφαλίζοντας έτσι μια συνεπή και υποστηρικτική προσέγγιση. Επιπλέον, η γονεϊκή συνεργασία συμβάλλει στην ανάπτυξη της ανθεκτικότητας των παιδιών. Όταν τα παιδιά βιώνουν την υποστήριξη και την αγάπη και των δύο γονέων, αναπτύσσουν ισχυρότερους μηχανισμούς αντιμετώπισης του στρες και των προκλήσεων που αναπόφευκτα εμφανίζονται στη ζωή. Αυτή η ανθεκτικότητα τα βοηθά να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τις δυσκολίες που μπορεί να προκύψουν στο μέλλον και να αναπτύξουν μια θετική προοπτική για τη ζωή. Γίνεται αντιληπτό, ότι η ικανότητα των γονέων να συνεργάζονται και να επικοινωνούν αποτελεσματικά σε ένα καθεστώς συνεπιμέλειας έχει θετικές και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών^{44,45}.

Υπάρχουν εντούτοις, έρευνες που υποστηρίζουν, ότι η συνεπιμέλεια θα μπορούσε να έχει και αρνητικές επιπτώσεις στις εμπειρίες άγχους των παιδιών. Για παράδειγμα, τα παιδιά που ζουν σε περιβάλλοντα συνεπιμέλειας μπορεί να βιώσουν υψηλά επίπεδα αστάθειας, επειδή πρέπει να προσαρμοστούν όχι μόνο σε διαφορετικές τοποθεσίες, αλλά σε διαφορετικά καθεστάτα γονικής μέριμνας και σε ένα διαφορετικό σύνολο μελών της οικογένειας. Αυτές οι απαιτήσεις, οι οποίες είναι μεγαλύτερες στη συνεπιμέλεια από ό,τι στις ρυθμίσεις της αποκλειστικής επιμέλειας, μπορεί να αυξήσουν τα επίπεδα άγχους στα παιδιά, ιδιαίτερα εάν τα παιδιά δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν σε αυτές τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες. Επιπλέον, αυτές οι αρνητικές επιπτώσεις θα μπορούσαν να είναι ιδιαίτερα επιβλαβείς για τα παιδιά, εάν η σχέση των γονιών τους χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα σύγκρουσης. Σύμφωνα με τον Turunen (2017), η συνεπιμέλεια μπορεί να σχετίζεται με υψηλότερα επίπεδα διαγωνικής σύγκρουσης, επειδή αυτός ο τύπος επιμέλειας απαιτεί από τους δύο γονείς να έχουν υψηλότερα επίπεδα επαφής. Επιπλέον, επειδή οι δύο γονείς επενδύουν σημαντικά ποσά οικονομικών και συναισθηματικών πόρων στα παιδιά τους, αυξάνοντας παράλληλα τις προσδοκίες τους, η μη εκπλήρωση αυτών των προσδοκιών θα μπορούσε να προκαλέσει νέες

⁴⁴ Ό.π.

⁴⁵ Bergström, M., Fransson, E., Fabian, H., Hjern, A., Sarkadi, A., & Salari, R. (2018). Preschool children living in joint physical custody arrangements show less psychological symptoms than those living mostly or only with one parent. *Acta Paediatr.*, 107(2):294-295

συγκρούσεις ή να επιδεινώσει περαιτέρω τις υπάρχουσες διενέξεις μεταξύ των χωρισμένων ή διαζευγμένων γονέων^{46, 47, 48}.

Παρόλο που η συνεπιμέλεια είναι δημοφιλής μεταξύ των γονέων με χαμηλό βαθμό διενέξεων και συγκρούσεων και με μεγάλο βαθμό συνεργασίας, προωθείται και επιλέγεται ολοένα και περισσότερο, ως συμβιβασμός μεταξύ των ζευγαριών με υψηλή σύγκρουση⁴⁹. Ακόμα και όταν οι γονείς καταβάλλουν προσπάθεια να διατηρήσουν χαμηλά τα επίπεδα σύγκρουσης, τα παιδιά που μεγαλώνουν σε περιβάλλοντα συνεπιμέλειας μπορεί να βιώσουν μεγαλύτερη έκθεση σε διαπροσωπικές εντάσεις. Αυτή η αυξημένη ευαισθησία οφείλεται στο γεγονός, ότι οι στενότερες σχέσεις που αναπτύσσουν τα παιδιά με κάθε γονέα σε ένα τέτοιο πλαίσιο τα καθιστούν πιο ευάλωτα σε τυχόν συγκρούσεις ή διαφωνίες που προκύπτουν μεταξύ των γονέων. Ακόμη και υποβόσκουσες εντάσεις ή συγκρούσεις που δεν είναι άμεσα ορατές στο παιδί, μπορούν να το επηρεάσουν αρνητικά, προκαλώντας άγχος, ανασφάλεια και δυσκολία στην προσαρμογή. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η επίδραση αυτή δεν είναι αποκλειστικά αποτέλεσμα της συνεπιμέλειας, αλλά εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο με τον οποίο οι γονείς διαχειρίζονται τις διαφορές τους και προστατεύουν την ψυχική υγεία των παιδιών τους⁵⁰. Η διαγονική σύγκρουση αποτελεί σημαντικό παράγοντα που υπονομεύει την ψυχική υγεία των παιδιών που ζουν σε περιβάλλοντα συνεπιμέλειας. Οι συγκρούσεις μεταξύ των γονέων προκαλούν έντονο στρες στα παιδιά, τα οποία συχνά αισθάνονται διχασμένα και ανασφαλή. Η έκθεση σε ασυνεπείς πρακτικές ανατροφής, που συχνά συνοδεύει τη διαγονική σύγκρουση, εντείνει τα αρνητικά συναισθήματα και τις συμπεριφορές των παιδιών. Αυτό που επισημαίνεται είναι ότι, αν και η συνεπιμέλεια θεωρείται γενικά ως μια θετική διευθέτηση για τα παιδιά, η παρουσία διαφωνιών και συγκρούσεων μεταξύ των γονέων μπορεί να υπονομεύσει τα οφέλη της⁵¹.

⁴⁶ Turunen, J. (2017). Shared physical custody and children's experience of stress. *Journal of Divorce & Remarriage*, 58(5), 373

⁴⁷ Spruijt, E., & Duindam, V. (2009). Joint physical custody in the Netherlands and the well-being of children. *Journal of Divorce & Remarriage*, 51(1), 67

⁴⁸ Lucas, N., Nicholson, J. M., & Erbas, B. (2013). Child mental health after parental separation: The impact of resident/non-resident parenting, parent mental health, conflict and socioeconomics. *Journal of Family Studies*, 19(1), 53–54

⁴⁹ Sodermans, A. K., Matthijs, K., & Swicegood, G. (2013). Characteristics of joint physical custody families in Flanders. *Demographic Research*, 28, 837

⁵⁰ Bastaitis, K., & Pasteels, I. (2019). Is joint physical custody in the best interests of the child? Parent-child relationships and custodial arrangements. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(11-12), 3752–3772

⁵¹ Steinbach, A. (2019). Children's and parents' well-being in joint physical custody: A literature review. *Family Process*, 58(2), 357-8.

Παρά τις ανησυχίες που εγείρει η διαγονική σύγκρουση, οι εμπειρικές μελέτες παρουσιάζουν ένα πιο σύνθετο πίνακα. Τα αποτελέσματα αυτών των μελετών υποδηλώνουν ότι η συνεπιμέλεια, υπό προϋποθέσεις χαμηλής διαγονικής σύγκρουσης, έχει είτε ουδέτερες είτε θετικές επιπτώσεις στην ψυχολογική υγεία των παιδιών. Ωστόσο, όπως αναφέρει η Steinbach (2019), η παρουσία διαφωνιών και συγκρούσεων μεταξύ των γονέων μπορεί να αντιστρέψει τα θετικά αποτελέσματα της συνεπιμέλειας και να βλάψει την ψυχική υγεία των παιδιών^{52, 53}. Στην περίπτωση αυτή και στα πλαίσια του ελληνικού οικογενειακού δικαίου, εφόσον δεν είναι εφικτή η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας, προτείνεται η λειτουργική κατανομή επιμέρους τομέων της επιμέλειας. Μέσω αυτής εξασφαλίζεται η ενεργητική παρουσία και των δυο γονέων, η ενίσχυση των συναισθηματικών δεσμών του παιδιού και με τους δυο γονείς. Η υιοθέτηση αυτής προσανατολίζεται στη μείωση των δυσμενών επιπτώσεων που μπορεί να προκαλέσει το διαζύγιο στην ψυχική υγεία των παιδιών⁵⁴ ανάγοντας την ως την πιο ωφέλιμη λύση⁵⁵.

2.3 Η επικράτηση της συνεπιμέλειας στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες

Στην Ευρώπη το 2021, αναδεικνύεται ότι μία στις πέντε χωρισμένες οικογένειες ασκεί συνεπιμέλεια στην ανατροφή των παιδιών τους. Υπάρχει, ωστόσο, σημαντική διαεθνική διακύμανση: στις σκανδιναβικές χώρες, το Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Σλοβενία και την Ισπανία θεωρείται πιο πιθανό να ασκείται η επιμέλεια. Ενώ η έλλειψη συγκρίσιμων ορισμών και δεδομένων καθιστά δύσκολο τον προσδιορισμό των τάσεων, διαπιστώνεται ο διπλασιασμός της συνεπιμέλειας σε λιγότερο από 20 χρόνια με υψηλό ποσοστό επικράτησης να παρατηρείται επίσης και στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Αυστραλία⁵⁶.

Αν και είναι δύσκολο να εξακριβωθεί η αιτιώδης συνάφεια αύξησης της συνεπιμέλειας, αυτή έχει συνδεθεί με καλύτερη κοινωνικοσυναισθηματική, ψυχολογική και σωματική υγεία

⁵² Ό.π.

⁵³ Berman, R., & Daneback, K. (2022). Children in dual-residence arrangements: A literature review. *Journal of Family Studies*, Vol. 28, Is. 4, pp. 1454

⁵⁴ Παπαχρίστου Α. (1985). *Νέες μορφές άσκησης της γονικής μέριμνας μετά το διαζύγιο*. Αρμ. 2 (100 επ.)

⁵⁵ Γεωργιάδης Γ. (2017). Ζητήματα από την κατανομή της άσκησης της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων. Στο *Διεθνής Επιτροπή 105 Προσωπικής Κατάστασης - Ελληνικό Τμήμα, Το πρόσωπο και η οικογένεια στο δίκαιο και την κοινωνία*, αρ. 55 -57.

⁵⁶ Salin, M., Meyer, D. R., Hakovirta, M., & Lindroos, E. (2024). Factors Associated with the Joint Physical Custody of European Children. *Population Research and Policy Review*, 43, 63, 2

των παιδιών και των εφήβων^{57, 58, 59}. Επιπλέον, η συνεπιμέλεια σχετίζεται θετικά με την ικανοποίηση των γονέων από τη ζωή, οι οποίοι συνάπτουν καλύτερες σχέσεις μεταξύ τους και λιγότερες διαγονικές συγκρούσεις⁶⁰. Τα τελευταία χρόνια εξαιτίας της αύξησης της συμμετοχής των πατέρων στην καθημερινή ζωή των παιδιών τους και του αριθμού των εργαζόμενων μητέρων που μοιράζονται τις γονικές ευθύνες με τον πατέρα, η επιθυμία για κοινή ανατροφή των παιδιών μετά από χωρισμό ή διαζύγιο έχει πυροδοτήσει νομοθετικές αλλαγές σχετικά με τις ρυθμίσεις επιμέλειας. Επιπρόσθετα, τα κινήματα για τα δικαιώματα των πατέρων πρεσβεύουν τις ίσες ευθύνες παιδικής μέριμνας, μετά τον χωρισμό των γονέων ή το διαζύγιο. Κατά συνέπεια, σε αρκετές δυτικές χώρες, όπως Αυστραλία, Βέλγιο, Καταλονία, Ισπανία, Ιταλία, Σουηδία, Ολλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ, οι νόμοι για την επιμέλεια αναθεωρήθηκαν τα τελευταία δύο χρόνια υπογραμμίζοντας τη σημασία της από κοινού και συνεχούς συμμετοχής και των δυο γονέων⁶¹.

H Salin και οι συνεργάτες της (2024), επισημαίνουν, ότι η εφαρμογή της συνεπιμέλειας διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από το πλαίσιο της χώρας. Στη Λιθουανία πάνω από το ένα τέταρτο των παιδιών ζουν σε μονογονεϊκές οικογένειες και ακολουθούν το Βέλγιο, η Γαλλία, η Ουγγαρία, η Σουηδία και η Δανία, όπου το ποσοστό είναι περίπου ένα στα πέντε. Τα χαμηλότερα ποσοστά εντοπίζονται στην Ελλάδα και την Κροατία. Οι χώρες που επισήμως έχουν αναγνωρίσει τη συνεπιμέλεια εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά εφαρμογής της. Η Σουηδία, η Φινλανδία και η Δανία εντάσσονται στις χώρες εφαρμογής του πρώτου κύματος, όπου η συνεπιμέλεια εισήχθη στις δεκαετίες του 1970 και του 1980. Η Κύπρος, το Βέλγιο, η Τσεχική Δημοκρατία, η Εσθονία και η Ουγγαρία αποτελούν το δεύτερο κύμα με τη θέσπιση κοινών νόμων για την επιμέλεια, κατά τη δεκαετία του 1990. Οι υπόλοιπες χώρες μπορούν να θεωρηθούν ως μεταγενέστερες υιοθετούσες, καθώς η συνεπιμέλεια εισήχθη σε αυτές, μόλις τη δεκαετία του 2000. Στα νομικά πλαίσια χωρών, όπως του Βελγίου και της Νορβηγίας, δίνεται προτεραιότητα στη συνεπιμέλεια, εκκινώντας από τη θέση της διατήρησης του δικαιώματος

⁵⁷ Steinbach, A. (2019). Children's and parents' well-being in joint physical custody: A literature review. *Family Process*, 58(2), 356-7

⁵⁸ Bergström, M., Fransson, E., Fabian, H., Hjern, A., Sarkadi, A., & Salari, R. (2018). Preschool children living in joint physical custody arrangements show less psychological symptoms than those living mostly or only with one parent. *Acta Paediatr.*, 107(2):298

⁵⁹ Nielsen, L. (2018). Joint Versus Sole Physical Custody: Children's Outcomes Independent of Parent-Child Relationships, Income, and Conflict in 60 Studies, *Journal of Divorce & Remarriage*, 59:4, 248-9

⁶⁰ Augustijn, L. (2023). Post-separation care arrangements and parents' life satisfaction: Can the quality of co-parenting and frequency of interparental conflict explain the relationship? *Journal of Happiness Studies*, 24, 1324

⁶¹ Steinbach, A. (2019). Children's and parents' well-being in joint physical custody: A literature review. *Family Process*, 58(2), 355-6

της επαφής των παιδιών και με τους δύο γονείς, μετά τον χωρισμό. Αντίθετα, για παράδειγμα στη Γερμανία, η κυβέρνηση δεν έχει ψηφίσει νόμους ούτε έχει υιοθετήσει καμία πολιτική που θα ενθάρρυνε τους γονείς να επιλέξουν τη συνεπιμέλεια. Αντί αυτού, η συνεπιμέλεια απαιτεί ειδικές δικαστικές εντολές ή συμφωνίες μεταξύ γονέων και πρέπει να αποδεικνύεται, ότι είναι η πιο συμφέρουσα για το παιδί συγκριτικά με την αποκλειστική επιμέλεια⁶².

Η ισότητα των φύλων φαίνεται να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην εφαρμογή της συνεπιμέλειας σε διαφορετικές χώρες. Μελέτες έχουν δείξει ότι οι χώρες με υψηλότερα επίπεδα ισότητας των φύλων τείνουν να έχουν και υψηλότερα ποσοστά συνεπιμέλειας. Αυτή η συσχέτιση μπορεί να εξηγηθεί από την αλλαγή των παραδοσιακών ρόλων των φύλων και την αυξανόμενη συμμετοχή των ανδρών στη φροντίδα των παιδιών. Σε κοινωνίες όπου υπάρχει μεγαλύτερη ισότητα, οι γονείς είναι πιο πιθανό να μοιράζονται εξίσου τις ευθύνες για την ανατροφή των παιδιών, τόσο κατά τη διάρκεια του γάμου όσο και μετά τον χωρισμό. Οι οικονομικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών μπορούν επίσης να επηρεάσουν την εφαρμογή της συνεπιμέλειας. Σε χώρες όπου οι άνδρες έχουν υψηλότερους μισθούς, οι γυναίκες συχνά αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος των οικιακών καθηκόντων και των καθηκόντων φροντίδας. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μια κατάσταση όπου οι μητέρες αποκτούν την αποκλειστική φυσική επιμέλεια των παιδιών μετά τον χωρισμό, καθώς θεωρείται ότι είναι εκείνες που μπορούν να παρέχουν την καλύτερη φροντίδα. Ωστόσο, σε χώρες με ισχυρότερες οικογενειακές πολιτικές που υποστηρίζουν τόσο την επαγγελματική όσο και την οικογενειακή ζωή, οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να συμμετέχουν ισότιμα στην αγορά εργασίας και να μοιράζονται τις ευθύνες της ανατροφής των παιδιών με τους συντρόφους τους. Οι ευρωπαϊκές χώρες παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στα επίπεδα ισότητας των φύλων και στην εφαρμογή της συνεπιμέλειας. Χώρες όπως η Σουηδία, με υψηλό δείκτη ισότητας των φύλων και προηγμένες οικογενειακές πολιτικές, έχουν υψηλότερα ποσοστά συνεπιμέλειας. Αντίθετα, χώρες όπως η Ελλάδα, η Ουγγαρία και η Ρουμανία, με χαμηλότερα επίπεδα ισότητας των φύλων και πιο παραδοσιακές αντιλήψεις για τους ρόλους των φύλων, έχουν χαμηλότερα ποσοστά συνεπιμέλειας. Αυτές οι διαφορές υπογραμμίζουν τη σημασία των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών παραγόντων στην εφαρμογή της συνεπιμέλειας⁶³.

Σε πολλές χώρες, τα δικαστήρια καλούνται να εξετάζουν αρχικά τη δυνατότητα της συνεπιμέλειας ως το πλέον ενδεδειγμένο πλαίσιο για την ανατροφή των παιδιών μετά τη

⁶² Salin, M., Meyer, D. R., Hakovirta, M., & Lindroos, E. (2024). Factors Associated with the Joint Physical Custody of European Children. *Population Research and Policy Review*, 43, 63, 7

⁶³ Ο.π. 7-8

διάλυση του γάμου, λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και την ασφάλεια όλων των μελών της οικογένειας. Έτσι, η συνεπιμέλεια ως πρόγραμμα τοποθέτησης που επιτρέπει στο παιδί να έχει τακτικές και ουσιαστικές χρονικές περιόδους με κάθε γονέα αναγνωρίζεται στο οικογενειακό δίκαιο αυτών των χωρών ως νόμιμη επιλογή, καταρρίπτοντας προηγούμενες οικογενειακές πρακτικές μετά τον χωρισμό αμφισβητώντας ταυτόχρονα, ρητά την προεπιλεγμένη αποκλειστικά φυσική επιμέλεια⁶⁴. Ωστόσο, όπως και νωρίτερα έχει επισημανθεί και από τον Βαλμαντώνη (2021), κανένας από τους νέους νομικούς κανονισμούς σχετικά με τις ρυθμίσεις διαμονής δεν επιβάλλει τη συνεπιμέλεια σε καμία χώρα, αλλά υποχρεώνει τα δικαστήρια να εξετάσουν σοβαρά αυτή τη ρύθμιση, εάν ο ένας ή και οι δύο γονείς το ζητήσουν^{28,33}.

2.4. Το συγκριτικό δίκαιο ευρωπαϊκών χωρών

Η ενότητα αυτή παρουσιάζει το συγκριτικό δίκαιο διάφορων ευρωπαϊκών χωρών, καθώς είναι ενδιαφέρον να παρουσιαστεί η πορεία πολλών δυτικών κοινωνιών προς την εφαρμογή της συνεπιμέλειας και τον τρόπο με τον οποίο οι νομοθετικές αποφάσεις προσανατολίζονται με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Η Ιταλία μέχρι και το 2006 ακολουθούσε το μοντέλο της αποκλειστικής επιμέλειας/affidamento esclusivo. Σε περίπτωση που το δικαστήριο ή οι γονείς δεν επέλεγαν την κοινή ή εναλλασσόμενη επιμέλεια, η οποία καθοριζόταν από αυστηρές προϋποθέσεις, όπως την ηλικία των παιδιών, τη γειννίαση των κατοικιών των γονέων, τη συμφωνία των γονέων και την ύπαρξη μιας κοινής φιλοσοφίας ανατροφής τότε εφαρμοζόταν η αποκλειστική επιμέλεια, την οποία ασκούσε η μητέρα, ενώ ο πατέρας ασκούσε εποπτεία, δηλαδή τυπική παρουσία και επικοινωνία με τα παιδιά. Το συγκεκριμένο μοντέλο χαρακτηριζόταν για την αυστηρότητα με την οποία μεταχειριζόταν τον γονέα, που δεν διέμενε στο σπίτι ενώ ήταν υπερβολικά ελαστικό με τον γονέα που έμενε στο σπίτι με το παιδί ή τα παιδιά, ο οποίος καρπωνόταν και τη διατροφή. Η εφαρμογή αυτού του μοντέλου συχνά οδηγούσε σε αντιδικίες, καθώς η μητέρα, η οποία στην πλειοψηφία των περιπτώσεων ασκούσε την επιμέλεια, δεν είχε διάθεση για τη διατήρηση μιας συναινετικής σχέσης με τον πατέρα, καθώς το δικαστήριο την ευνοούσε πάντα⁶⁵.

⁶⁴ Steinbach, A. (2019). Children's and parents' well-being in joint physical custody: A literature review. *Family Process*, 58(2), 353–369

⁶⁵ Βαλμαντώνης, Ι. (2021). *Συνεπιμέλεια και βέλτιστο συμφέρον του τέκνου. Υπό το φως του Ν 4800/2021*, σελ. 199. Νομική Βιβλιοθήκη

Παλιότερα, τα ιταλικά δικαστήρια επικεντρώνονταν στην εύρεση του καλύτερου γονέα για την αποκλειστική επιμέλεια του παιδιού, δημιουργώντας έναν ανταγωνισμό μεταξύ των γονέων. Ωστόσο, αυτή η προσέγγιση θεωρήθηκε ότι δεν εξυπηρετούσε το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, καθώς ενθάρρυνε τη συκοφαντία και την εξόντωση του άλλου γονέα. Σήμερα, υπάρχει μια τάση προς ένα πιο συνεργατικό μοντέλο, όπου το συμφέρον του παιδιού θεωρείται πρωταρχικό και οι γονείς ενθαρρύνονται να συνεργαστούν για το καλό του παιδιού, αντί να ανταγωνίζονται μεταξύ τους. Αυτή η αλλαγή αντικατοπτρίζει μια ευρύτερη αναγνώριση της σημασίας της συνεπιμέλειας και της ανάγκης για μια πιο παιδοκεντρική προσέγγιση στα θέματα επιμέλειας. Ο νόμος 54/82.2006 εισάγει την έννοια της συνεπιμέλειας/affidamento condiviso, ως μια νέα προσέγγιση που δίνει ίσα δικαιώματα και ευθύνες και στους δύο γονείς στην ανατροφή των παιδιών τους, ακόμη και μετά τη λύση του γάμου. Στόχος είναι να διασφαλιστεί ότι το παιδί θα διατηρήσει στενούς δεσμούς και με τους δύο γονείς του, καθώς και να προωθηθεί η συνεργασία μεταξύ των γονέων για το καλό του παιδιού. Η νομοθεσία επισημαίνει ότι η αποκλειστική επιμέλεια σε έναν γονέα θα πρέπει να είναι η εξαίρεση και όχι ο κανόνας, και ότι η απόφαση θα πρέπει να λαμβάνεται με βάση το συμφέρον του παιδιού. Η νέα νομοθεσία στοχεύει στην αλλαγή της νοοτροπίας, όπου η έμφαση δεν δίνεται τόσο στο να βρεθεί ποιος γονέας είναι ο καλύτερος, αλλά στο να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον συνεργασίας μεταξύ των γονέων, για το καλό του παιδιού⁶⁶.

Παρότι ο νόμος προωθεί την ισότιμη συμμετοχή και των δύο γονέων στην ανατροφή των παιδιών, στην πράξη παρατηρείται ότι τα ιταλικά δικαστήρια συνεχίζουν να αναθέτουν την κύρια επιμέλεια στον ένα γονέα, συνήθως στη μητέρα. Ωστόσο, υπάρχουν και δικαστήρια που υιοθετούν πιο σύγχρονες πρακτικές, όπως η δημιουργία αναλυτικών γονικών σχεδίων και η ισότιμη κατανομή του χρόνου διαμονής του παιδιού με κάθε γονέα. Είναι εμφανείς οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα ιταλικά δικαστήρια στην εφαρμογή των νέων νόμων και τις εξελίξεις που παρατηρούνται στη δικαστηριακή πρακτική και αυτό αναδεικνύεται από την έντονη κριτική που δέχθηκε ένα νομοσχέδιο στην Ιταλία, σχετικά με την επιμέλεια των παιδιών μετά από χωρισμό. Το νομοσχέδιο αυτό προέβλεπε την υποχρεωτική διπλή κατοικία του παιδιού, δηλαδή την εναλλαγή διαμονής του παιδιού ανάμεσα στους δύο γονείς, καθώς και την άμεση καταβολή διατροφής. Ωστόσο, η κριτική επικεντρώθηκε στο γεγονός ότι το νομοσχέδιο φάνηκε να δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην επίλυση των συγκρούσεων μεταξύ των γονέων, παρά στην προστασία της ευημερίας του παιδιού. Επιπλέον, οι αυστηρές ρυθμίσεις που προέβλεπε

⁶⁶ Ο.π., σελ. 200

το νομοσχέδιο θεωρήθηκαν, ότι περιορίζουν τη διακριτική ευχέρεια των δικαστών να αποφασίζουν βάσει του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση⁶⁷.

Στην Ισπανία με το νόμο 15/2005 και την ερμηνευτική απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου το 2010, η συνεπιμέλεια καθιερώθηκε ως κύρια επιλογή για την επιμέλεια των παιδιών μετά από χωρισμό. Από τότε, παρατηρείται μια σταθερή αύξηση των περιπτώσεων όπου τα δικαστήρια αποφασίζουν την εφαρμογή της συνεπιμέλειας, ιδιαίτερα στις αυτόνομες κοινότητες της Καταλονίας, Αραγονίας και της Βαλένθιας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο νόμος 25/29.7.2010 στην Καταλονία, ο οποίος καθιστά τη συνεπιμέλεια τον κανόνα, δίνοντας προτεραιότητα στη διαμεσολάβηση μεταξύ των γονέων και ενθαρρύνοντας τη συνεργασία τους για το συμφέρον του παιδιού. Ωστόσο, η εφαρμογή της συνεπιμέλειας εξαρτάται από τη συγκατάθεση των γονέων και την ικανότητά τους να συνεργαστούν⁶⁸.

Η συνεπιμέλεια στην Ισπανία δεν προσανατολίζεται απαραίτητα στην ίση κατανομή του χρόνου με το παιδί, αλλά μια κατανομή που να είναι δίκαιη και να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες του παιδιού και τις δυνατότητες των γονέων. Είναι σημαντικό να υπάρχει ένα καλά οργανωμένο σχέδιο ανατροφής που να καθορίζει τον χρόνο που θα περνά το παιδί με κάθε γονέα, καθώς και τις αποφάσεις που αφορούν την καθημερινή ζωή του. Η επιλογή της συνεπιμέλειας εξαρτάται, όπως και στο ιταλικό δίκαιο, από διάφορους παράγοντες, όπως η ηλικία του παιδιού, η σχέση των γονέων μεταξύ τους, η απόσταση μεταξύ των κατοικιών των γονέων και η ικανότητα των γονέων να συνεργαστούν. Σε περιπτώσεις όπου υπάρχει έντονη διαφωνία μεταξύ των γονέων ή ιστορικό κακοποίησης, η συνεπιμέλεια μπορεί να μην είναι η κατάλληλη λύση. Με την εφαρμογή της συνεπιμέλειας αναδεικνύονται τα πολλαπλά οφέλη τόσο για το παιδί όσο και για τους γονείς. Το παιδί έχει την ευκαιρία να διατηρήσει στενούς δεσμούς και με τους δύο γονείς, ενώ οι γονείς έχουν την ευκαιρία να συνεχίσουν να συμμετέχουν ενεργά στην ανατροφή του παιδιού τους. Ωστόσο, η συνεπιμέλεια μπορεί να παρουσιάσει και προκλήσεις, όπως δυσκολίες στην επικοινωνία μεταξύ των γονέων και αλλαγές στις συνήθειες του παιδιού. Το ισπανικό δίκαιο επισημαίνει τη σημαντικότητα ύπαρξης ενός αναλυτικού γονικού σχεδίου στην περίπτωση της συνεπιμέλειας. Ένα τέτοιο σχέδιο οφείλει να καθορίζει με λεπτομέρεια τις ανάγκες του παιδιού και τις ευθύνες των γονέων, όπως θέματα διαμονής, εκπαίδευσης, υγείας και επαφών με άλλα σημαντικά πρόσωπα

⁶⁷ Ο.π., σελ. 201-202

⁶⁸ Ο.π., σελ. 202

στη ζωή του. Στόχος είναι να εξασφαλιστεί η ομαλή μετάβαση του παιδιού στη νέα οικογενειακή κατάσταση και να προωθηθεί η συνεργασία των γονέων για το καλό του παιδιού⁶⁹.

Η εξέλιξη της έννοιας της συνεπιμέλειας στη Γαλλία ξεκίνησε από το 1993, όπου η γαλλική νομοθεσία καθιέρωσε την κοινή άσκηση της γονικής μέριμνας/ensemble et à égalité από τους δύο γονείς ως κανόνα, ανεξαρτήτως χωρισμού, σύμφωνα με το άρθρο 372-2 του Γαλλικού Αστικού Κώδικα. Αυτό σημαίνει ότι και οι δύο γονείς έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις στην ανατροφή των παιδιών τους. Ωστόσο, η νομοθεσία προβλέπει και την περίπτωση όπου η άσκηση της γονικής μέριμνας ανατίθεται σε έναν μόνο γονέα, εάν αυτό κρίνεται απαραίτητο για το συμφέρον του παιδιού, σύμφωνα με το άρθρο 373-2-1 του Γαλλικού Αστικού Κώδικα. Επιπλέον, ο νόμος L. 305/4-3-2002 εισήγαγε την έννοια της εναλλασσόμενης κατοικίας του παιδιού. Αυτή η ρύθμιση επιτρέπει στο παιδί να διαμένει εναλλάξ και στους δύο γονείς, με στόχο να ενισχύσει τη σχέση του με τον κάθε γονέα. Ωστόσο, η απόφαση για την εναλλασσόμενη κατοικία λαμβάνεται από το δικαστήριο, αφού εξεταστούν διάφοροι παράγοντες, όπως η ηλικία του παιδιού, η σχέση των γονέων και η απόσταση μεταξύ των κατοικιών τους. Η εναλλασσόμενη κατοικία θεωρείται κατάλληλη, όταν οι γονείς μπορούν να συνεργαστούν και να θέσουν το συμφέρον του παιδιού πάνω από τις προσωπικές τους διαφορές. Συγκεκριμένα, η συμφωνία των γονέων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτυχία της. Επιπλέον, η νομοθεσία προβλέπει ότι η εναλλασσόμενη κατοικία δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως μέσο πίεσης ή εκδίκησης από τον έναν γονέα προς τον άλλον. Στόχος είναι να δημιουργηθεί ένα σταθερό και ασφαλές περιβάλλον για το παιδί, όπου και οι δύο γονείς αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στην ανατροφή του. Έρευνες δείχνουν ότι σε ποσοστό 95% των περιπτώσεων όπου εφαρμόζεται η εναλλασσόμενη κατοικία, αυτό οφείλεται σε συμφωνία των γονέων⁷⁰.

Το Βέλγιο, στην ίδια φιλοσοφία με τη Γαλλία, επισημαίνει την ισότητα των γονέων στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις ανατροφής των παιδιών τους. Αυτό σημαίνει, ότι τόσο ο πατέρας όσο και η μητέρα έχουν το δικαίωμα και την υποχρέωση να συμμετέχουν στις αποφάσεις που αφορούν την ανατροφή των παιδιών τους. Ο Νόμος 18.7.2006, αναφέρεται στην έννοια της ισότιμης διαμονής/ hébergement égalitaire του παιδιού, υπό συνθήκες ισότητας. Αυτή η έννοια υποδηλώνει ότι το παιδί θα διαμένει ίσο χρονικό διάστημα με κάθε γονέα, εκτός

⁶⁹ Ο.π., σελ. 203-204

⁷⁰ Ο.π., σελ. 204-206

εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι που να το απαγορεύουν. Η απόφαση για την ισότιμη διαμονή λαμβάνεται από το δικαστήριο, το οποίο εξετάζει το συμφέρον του παιδιού και τις συγκεκριμένες περιστάσεις κάθε υπόθεσης. Η ισότιμη διαμονή θεωρείται, ότι προωθεί την ισότιμη συμμετοχή των γονέων στην ανατροφή του παιδιού και ενισχύει τη σχέση του με τον κάθε γονέα. Ωστόσο, η εφαρμογή της ισότιμης διαμονής εξαρτάται από την ικανότητα των γονέων να συνεργαστούν και να θέσουν το συμφέρον του παιδιού πάνω από τις προσωπικές τους διαφορές⁷¹.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα μιας έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο Βέλγιο σχετικά με την επιμέλεια των παιδιών μετά από χωρισμό και η οποία εξέτασε διάφορες μορφές επιμέλειας, συμπεριλαμβανομένης της εναλλασσόμενης διαμονής του παιδιού και της αποκλειστικής επιμέλειας από τον ένα γονέα, ανέδειξε, ότι η εναλλασσόμενη διαμονή, όπου το παιδί δηλαδή ζει εναλλάξ και με τους δύο γονείς, είναι μια όλο και πιο συνηθισμένη πρακτική στο Βέλγιο. Ωστόσο, η έρευνα αποκάλυψε, ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάλογα με την ηλικία του παιδιού και την κατάσταση των γονέων. Για παράδειγμα, τα μεγαλύτερα παιδιά είναι πιο πιθανό να ζουν εναλλάξ και με τους δύο γονείς, ενώ τα μικρότερα παιδιά συχνότερα παραμένουν στην αποκλειστική επιμέλεια ενός γονέα. Επιπλέον, η έρευνα έδειξε, ότι η οικονομική κατάσταση των γονέων και η σχέση τους παίζει σημαντικό ρόλο στον καθορισμό του τρόπου επιμέλειας. Συνολικά, η έρευνα υπογραμμίζει την αυξανόμενη τάση προς την εναλλασσόμενη διαμονή ως μια εναλλακτική λύση απέναντι στην αποκλειστική επιμέλεια ενός γονέα. Ωστόσο, η επιλογή του κατάλληλου τρόπου επιμέλειας εξακολουθεί να εξαρτάται από μια σειρά παραγόντων, συμπεριλαμβανομένης της ηλικίας του παιδιού, της σχέσης των γονέων και της οικονομικής τους κατάστασης. Παρόλα αυτά αποτελεί μια αλλαγή στις παραδοσιακές πρακτικές του τομέα της επιμέλειας των παιδιών, καθώς στο παρελθόν, ήταν πιο συνηθισμένο το παιδί να παραμένει στην αποκλειστική επιμέλεια ενός γονέα, συνήθως της μητέρας⁷².

Η Σουηδία υπήρξε πρωτοπόρος στην εφαρμογή της συνεπιμέλειας. Ήδη από το 1989, η σουηδική νομοθεσία αναγνώρισε την κοινή άσκηση της γονικής μέριμνας από τους δύο γονείς, ως νόμιμο σύστημα. Ωστόσο, τα πρώτα χρόνια εφαρμογής της, το ποσοστό των περιπτώσεων όπου εφαρμοζόταν η ισόχρονη διαμονή του παιδιού ήταν πολύ χαμηλό, μόλις 1%. Για να αντιμετωπιστεί αυτό το πρόβλημα, το 1998 υπήρξε μια νέα μεταρρύθμιση. Στόχος της ήταν να ενθαρρύνει την εφαρμογή της εναλλασσόμενης κατοικίας και να αυξήσει τον χρόνο

⁷¹ Ο.π., σελ. 206-207

⁷² Ο.π., σελ. 207-208

επικοινωνίας του παιδιού με τον γονέα, που δεν διαμένει με το παιδί. Μετά από αυτή τη μεταρρύθμιση, παρατηρήθηκε μια σημαντική αύξηση του ποσοστού των περιπτώσεων όπου εφαρμόζοταν η ισόχρονη διαμονή, φτάνοντας σήμερα περίπου στο 30%. Παράλληλα, αυξήθηκε και ο χρόνος που περνά το παιδί με τον κάθε γονέα. Η επιτυχία του σουηδικού μοντέλου οφείλεται σε διάφορους παράγοντες. Η νομοθεσία είναι σαφής και υποστηρίζει την κοινή επιμέλεια, ενώ παράλληλα υπάρχει ένα ισχυρό δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης για τις οικογένειες. Επιπλέον, οι γονείς ενθαρρύνονται να συμβιβαστούν και να βρουν λύσεις που εξυπηρετούν το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού⁷³.

Η αύξηση της κοινής επιμέλειας στη Σουηδία συνδέεται με μια σειρά από θετικές εξελίξεις. Πρώτον, παρατηρείται μια μεγαλύτερη τάση για συναινετικές λύσεις μεταξύ των γονέων, με αποτέλεσμα να μειώνεται η ανάγκη για δικαστικές διαδικασίες. Δεύτερον, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να διατηρήσουν στενούς δεσμούς και με τους δύο γονείς τους, γεγονός που έχει θετικό αντίκτυπο στην ψυχολογική τους ανάπτυξη. Τέλος, η κοινή επιμέλεια συμβάλλει στην ισότητα των φύλων, καθώς και οι δύο γονείς αναλαμβάνουν ίσο ρόλο στην ανατροφή των παιδιών τους. Ενώ η Σουηδία έχει υιοθετήσει ένα μοντέλο που ενθαρρύνει την ισότιμη συμμετοχή και των δύο γονέων στην ανατροφή των παιδιών, άλλες χώρες όπως η Νορβηγία έχουν επιλέξει μια πιο προσεκτική προσέγγιση. Στη Σουηδία, η νομοθεσία προωθεί ενεργά την κοινή επιμέλεια και έχει δημιουργήσει ένα σύστημα υποστήριξης των γονέων για να διευκολύνει τη μετάβαση σε αυτή τη νέα κατάσταση. Υπάρχουν κοινωνικές υπηρεσίες που παρέχουν συμβουλευτική και υποστήριξη στους γονείς, ενώ παράλληλα ενθαρρύνεται η επικοινωνία και η συνεργασία μεταξύ τους. Ως αποτέλεσμα, παρατηρείται μια σταδιακή αύξηση του ποσοστού των περιπτώσεων, όπου εφαρμόζεται η ισότιμη διαμονή του παιδιού και με τους δύο γονείς. Αντίθετα, στη Νορβηγία, η προσέγγιση είναι πιο επιφυλακτική. Αν και η νομοθεσία αναγνωρίζει το δικαίωμα και των δύο γονέων να συμμετέχουν στην ανατροφή των παιδιών τους, η απόφαση για την επιμέλεια λαμβάνεται από το δικαστήριο με βάση το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Επιπλέον, η Νορβηγία έχει θεσπίσει ένα σύστημα εποπτείας της εφαρμογής των αποφάσεων για την επιμέλεια, με στόχο να διασφαλίσει ότι το συμφέρον του παιδιού προστατεύεται. Οι διαφορές στις προσεγγίσεις των δύο χωρών αντικατοπτρίζουν τις διαφορετικές πολιτισμικές και κοινωνικές αξίες, καθώς και τις διαφορετικές αντιλήψεις για το ρόλο των γονέων και του κράτους στην ανατροφή των παιδιών⁷⁴.

⁷³ Ο.π., σελ. 208

⁷⁴ Ο.π., σελ. 208-209

Στο Ηνωμένο Βασίλειο έχουν συμβεί μια σειρά αλλαγών στη νομοθεσία σχετικά με την επιμέλεια των παιδιών μετά από έναν χωρισμό. Ο νόμος για τα παιδιά του 1989/Children Act 1989, εισήγαγε σημαντικές αλλαγές στον τρόπο που αντιμετωπίζεται η επιμέλεια των παιδιών. Ο νόμος αυτός αντικατέστησε τους όρους επιμέλεια και επικοινωνία με τους όρους διαμονή/residence και επαφή/contact. Αυτή η αλλαγή υποδηλώνει μια μετατόπιση από την έννοια της επιμέλειας ως ενός δικαιώματος του ενός γονέα προς την έννοια της επιμέλειας, ως μιας ευθύνης και υποχρέωσης και των δύο γονέων απέναντι στο παιδί. Επιπλέον, ο νόμος του 1989 εισήγαγε την έννοια της ευημερίας του παιδιού/child's welfare, ως τον πρωταρχικό στόχο σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν την επιμέλεια των παιδιών. Αυτό σημαίνει ότι το δικαστήριο, όταν αποφασίζει για την επιμέλεια ενός παιδιού, πρέπει να δίνει προτεραιότητα σε αυτό που είναι καλύτερο για το παιδί, ανεξάρτητα από τις επιθυμίες των γονέων. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 2014, με τον νόμο για τα παιδιά και τις οικογένειες/Children and Families Act, πραγματοποιήθηκαν περαιτέρω αλλαγές στη νομοθεσία για την επιμέλεια των παιδιών. Ο νέος νόμος επαναβεβαίωσε τη σημασία της συνεργασίας των γονέων και ενθάρρυνε την επίλυση των διαφορών, εκτός δικαστηρίου. Επιπλέον, ο νόμος αυτός εισήγαγε νέους όρους, όπως ο όρος γονική ευθύνη/parental responsibility, ο οποίος υπογραμμίζει την κοινή ευθύνη των γονέων για την ανατροφή του παιδιού⁷⁵.

Συνολικά, η νομοθεσία για την επιμέλεια των παιδιών στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει εξελιχθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, με στόχο να εξασφαλιστεί το καλύτερο δυνατό συμφέρον για τα παιδιά. Η έμφαση δίνεται πλέον στη συνεργασία των γονέων, στην επίλυση των διαφορών εκτός δικαστηρίου και στην προστασία του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Η εναλλασσόμενη κατοικία αποτελεί εξαίρεση, καθώς στο 90% των περιπτώσεων, το παιδί διαμένει με τη μητέρα. Το κυρίαρχο μέλημα του δικαστηρίου είναι η ευημερία του παιδιού. Σε περιπτώσεις που οι γονείς είναι ανταγωνιστικοί μεταξύ τους, η εναλλασσόμενη κατοικία αποκλείεται ως επιλογή. Η επικοινωνία των γονέων ακολουθεί το παραδοσιακό μοντέλο των δυο week-end τον μήνα και ένα απόγευμα κάθε εβδομάδα. Το μοντέλο αυτό δεν ισχύει, όταν το παιδί είναι μικρότερο της ηλικίας των 4 ετών. Ο χρόνος του γονέα που δεν διαμένει μαζί είναι ακόμα μικρότερος σε περιπτώσεις ζευγαριών χωρίς γάμο ή συγκατοίκηση. Αξιοσημείωτο είναι, ότι πολλές δικαστικές αποφάσεις δεν εφαρμόζονται με αποτέλεσμα τα παιδιά να μην διαμένουν με τον γονέα που έχει το δικαίωμα, πολλά από αυτά να εμπλέκονται σε δικαστικές

⁷⁵ Ο.π., σελ. 209-210

διαδικασίες και περίπου το 1/3 εξ αυτών να χάνει εντελώς το δικαίωμα επαφής με τον γονέα που δεν διαμένει μαζί του⁷⁶.

Στην Αυστραλία θεσπίστηκε ο νόμος περί οικογενειακού δικαίου το 2006/Family Law Amendment Act. Αυτός ο νόμος εισήγαγε σημαντικές αλλαγές στον τρόπο που αντιμετωπίζεται η επιμέλεια των παιδιών, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στην ισότητα των γονέων και την ανάγκη συνεργασίας τους. Μια από τις σημαντικότερες αλλαγές που εισήγαγε ήταν η έννοια της ίσου χρόνου γονικής μέριμνας/equal time parenting. Αυτή η έννοια υποδηλώνει, ότι το παιδί θα περνά ίσο χρονικό διάστημα με κάθε γονέα, εκτός εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι που να το απαγορεύουν. Η απόφαση για την ισότιμη διαμονή λαμβάνεται από το δικαστήριο, υπό το πρίσμα του συμφέροντος του παιδιού και των συγκεκριμένων περιστάσεων κάθε υπόθεσης. Ωστόσο, η εφαρμογή της ισότιμης διαμονής στην Αυστραλία δεν έγινε χωρίς προκλήσεις. Μέσα σε λίγα χρόνια, η νομοθεσία τροποποιήθηκε, καθώς υπήρξαν ανησυχίες, ότι η υποχρεωτική ισότιμη διαμονή μπορεί να βλάψει τα παιδιά σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως όταν υπάρχει ενδοοικογενειακή βία. Η νέα νομοθεσία του 2011 κατήργησε την υποχρεωτική ισότιμη διαμονή και έδωσε μεγαλύτερη ευελιξία στα δικαστήρια να αποφασίζουν για το συμφέρον του παιδιού σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση⁷⁷.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η νομοθεσία για την επιμέλεια των παιδιών χαρακτηρίζεται από σημαντική ποικιλομορφία μεταξύ των πολιτειών. Ωστόσο, παρατηρούνται ορισμένες γενικές τάσεις και εξελίξεις. Μέχρι πρόσφατα, η αποκλειστική επιμέλεια συνήθως ανατίθετο στη μητέρα, ενώ ο πατέρας είχε περιορισμένα δικαιώματα επίσκεψης. Αυτή η κατάσταση άρχισε να αλλάζει σταδιακά και μετά, με την αυξανόμενη αναγνώριση του ρόλου του πατέρα στην ανατροφή των παιδιών. Μια σημαντική εξέλιξη ήταν η εισαγωγή της έννοιας της συνεπιμέλειας σε πολλές πολιτείες. Αυτή η έννοια υποδηλώνει, ότι και οι δύο γονείς μοιράζονται την ευθύνη για την ανατροφή του παιδιού, ανεξαρτήτως του πού διαμένει το παιδί. Ωστόσο, η εφαρμογή της συνεπιμέλειας διαφέρει σημαντικά από πολιτεία σε πολιτεία. Ορισμένες πολιτείες, όπως η Αριζόνα με το νόμο του 2013 καταργεί για πρώτη φορά την παραδοσιακή έννοια της επικοινωνίας και θεσπίζει ένα τεκμήριο ισότιμης διαμονής, σύμφωνα με το οποίο το παιδί θα περνά ίσο χρόνο με κάθε γονέα, εκτός εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι που να το απαγορεύουν⁷⁸.

⁷⁶ Ο.π., σελ. 210

⁷⁷ Ο.π., σελ. 211

⁷⁸ Ο.π., σελ. 211

Η ποικιλομορφία της νομοθεσίας μεταξύ των πολιτειών, καθώς και οι διαφορετικές κοινωνικές και πολιτισμικές αντιλήψεις, καθιστούν την εφαρμογή της συνεπιμέλειας πιο σύνθετη. Επιπλέον, η έννοια της ισότιμης διαμονής έχει συναντήσει μεγαλύτερη αντίσταση σε ορισμένες πολιτείες, με αποτέλεσμα να υπάρξουν περιπτώσεις, όπου η νομοθεσία έχει τροποποιηθεί για να περιορίσει την εφαρμογή της. Συνολικά, η επιμέλεια των παιδιών στις ΗΠΑ βρίσκεται σε μια περίοδο μετασχηματισμού. Η αυξανόμενη αναγνώριση της σημασίας της συμμετοχής και των δύο γονέων στην ανατροφή των παιδιών έχει οδηγήσει σε σημαντικές αλλαγές στη νομοθεσία. Ωστόσο, η εφαρμογή αυτών των αλλαγών είναι μια διαδικασία που συνεχίζεται και απαιτεί περαιτέρω προσπάθειες για να εξασφαλιστεί, ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού αποτελεί πάντοτε την ύψιστη προτεραιότητα⁷⁹.

Τέλος, το 1998 η Γερμανία με την απόφαση του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της, εισάγει ένα ορόσημο για την εξέλιξη της νομοθεσίας αναφορικά με την επιμέλεια των παιδιών, καθώς καθιέρωσε την αρχή της κοινής άσκησης της γονικής μέριμνας από τους δύο γονείς. Πριν από αυτήν την απόφαση, η επιμέλεια των παιδιών συνήθως ανατίθετο σε έναν μόνο γονέα και αυτός ήταν η μητέρα. Ωστόσο, το Συνταγματικό Δικαστήριο αναγνώρισε, ότι και οι δύο γονείς έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις στην ανατροφή των παιδιών τους και ότι η απόφαση για την επιμέλεια πρέπει να λαμβάνεται με βάση το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Η απόφαση του 1998 οδήγησε σε σημαντικές αλλαγές στη γερμανική νομοθεσία για την επιμέλεια των παιδιών. Σήμερα, η κοινή άσκηση της γονικής μέριμνας είναι ο κανόνας και η αποκλειστική επιμέλεια αποτελεί την εξαίρεση. Αυτό σημαίνει, ότι και οι δύο γονείς έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν στις αποφάσεις που αφορούν την ανατροφή των παιδιών τους, εκτός εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι που να το απαγορεύουν, όπως για παράδειγμα βία ή παραμέληση. Συνολικά, η Γερμανία αποτελεί ένα εξαιρετικό παράδειγμα χώρας που έχει υιοθετήσει μια προοδευτική προσέγγιση στην επιμέλεια των παιδιών μετά από έναν χωρισμό. Η αρχή της κοινής άσκησης της γονικής μέριμνας έχει ενσωματωθεί στη νομοθεσία και έχει γίνει αποδεκτή από την κοινωνία⁸⁰.

2.4.1. Καταληκτικές παρατηρήσεις

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται μια σημαντική μετατόπιση στην αντίληψη για τη γονική μέριμνα σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Η έννοια της συνεπιμέλειας, η οποία αποδίδεται με τον γενικότερο όρο *parental responsibility* έχει καταστεί ο κεντρικός άξονας στην

⁷⁹ Ο.π., σελ. 211-212

⁸⁰ Ο.π., σελ. 212

προσέγγιση της επιμέλειας των παιδιών, μετά από έναν χωρισμό. Αυτό σημαίνει ότι και οι δύο γονείς, ανεξαρτήτως του αν ζουν μαζί ή χωριστά, έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις στην ανατροφή των παιδιών τους. Η απόφαση για την επιμέλεια λαμβάνεται πάντα με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και οι γονείς ενθαρρύνονται να συνεργάζονται για το καλό των παιδιών τους. Ωστόσο, η εφαρμογή της συνεπιμέλειας δεν είναι πάντα εύκολη υπόθεση. Υπάρχουν πολλές προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν, όπως η διαχείριση των διαφωνιών μεταξύ των γονέων, η διασφάλιση της ισότιμης συμμετοχής και των δύο γονέων στην καθημερινή ζωή του παιδιού, καθώς και η προσαρμογή των παιδιών στις αλλαγές που προκαλεί ο χωρισμός των γονιών τους. Παρά τις προκλήσεις αυτές, η συνεπιμέλεια θεωρείται ως η βέλτιστη λύση για την πλειονότητα των παιδιών, διότι τους επιτρέπει να διατηρήσουν στενούς δεσμούς και με τους δύο γονείς τους και να αναπτύσσονται σε ένα σταθερό και υποστηρικτικό περιβάλλον⁸¹.

Η ευρωπαϊκή νομοθεσία και πρακτική έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην προώθηση της συνεπιμέλειας. Διεθνείς οργανισμοί και ευρωπαϊκές συνθήκες έχουν υπογραμμίσει τη σημασία της ισότητας των γονέων και του δικαιώματος των παιδιών να διατηρούν σχέσεις και με τους δύο γονείς τους. Ωστόσο, η εφαρμογή της συνεπιμέλειας ποικίλλει από χώρα σε χώρα, αντανakλώντας τις διαφορετικές πολιτισμικές, κοινωνικές και νομικές παραδόσεις κάθε κράτους. Συνολικά, η τάση προς τη συνεπιμέλεια αποτελεί μια σημαντική εξέλιξη στο οικογενειακό δίκαιο. Αναγνωρίζει τη σημασία της συμμετοχής και των δύο γονέων στην ανατροφή των παιδιών και θέτει το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού στο επίκεντρο. Ωστόσο, για να επιτύχει η συνεπιμέλεια, απαιτείται η συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων μερών, συμπεριλαμβανομένων των γονέων, των δικαστών, των κοινωνικών υπηρεσιών και των εκπαιδευτικών⁸².

Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις των ευρωπαϊκών κρατών που υιοθέτησαν το σύστημα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας, συνάγονται τα ακόλουθα συμπεράσματα: α) ο χωρισμός και η επακόλουθη τραυματική κατάσταση και ταλαιπωρία συνιστά ένα διεθνές φαινόμενο, το οποίο έχει πολλές προβληματικές διαστάσεις, όπως την έλλειψη αξιόπιστων και συγκρίσιμων στατιστικών στοιχείων που να καταγράφουν την εφαρμογή της στην πράξη, το φαινόμενο της απομάκρυνσης του παιδιού από τον γονέα που δεν έχει την άμεση φροντίδα του εξαιτίας συγκρούσεων μεταξύ των γονέων, ψυχολογικών προβλημάτων, φόβου απώλειας ή

⁸¹ Ο.π., σελ. 213

⁸² Ο.π., σελ. 213-214

οικονομικούς λόγους, την έλλειψη επαρκών μέτρων για την προστασία της αποξενωτικής συμπεριφοράς, β) η καθιέρωση της συνεπιμέλειας δεν συνοδεύεται με κατάλληλα εργαλεία προσδιορισμού του χρόνου παραμονής με αποτέλεσμα να παρατηρείται χαμηλό ποσοστό επικοινωνίας του γονέα που δεν διαμένει με το παιδί. Σε ορισμένες χώρες, όπως Σουηδία, Βέλγιο, Γαλλία εισήχθη η ισόχρονη παρουσία των γονέων, γ) ο ισχυρισμός της ύπαρξης πολιτιστικών διαφορών με τις σκανδιναβικές χώρες αναφορικά με την ισόχρονη παρουσία διαψεύδεται, καθώς η αφετηρία είναι κοινή για όλες τις χώρες της Ευρώπης και υψηλά ποσοστά της συγκεκριμένης ρύθμισης παρατηρούνται και σε χώρες με διαφορετική νοοτροπία, όπως οι αυτόνομες κοινότητες της Ισπανίας. Περισσότερο αποδίδεται στην αποτελεσματική χειραφέτηση των γυναικών στον χώρο εργασίας και της αύξησης του ποσοστού συμμετοχής του πατέρα και δ) καμία από τις χώρες της Ευρώπης που υιοθέτησαν την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας ή την εναλλασσόμενη κατοικία δεν προχώρησε σε αντίστοιχη αναθεώρηση του νομικού καθεστώτος, με αποτέλεσμα την προβολή και την επιστροφή προς το καθεστώς της αποκλειστικής επιμέλειας⁸³.

Συνολικά, η εμπειρία των ευρωπαϊκών χωρών δείχνει, ότι η συνεπιμέλεια είναι μια σημαντική εξέλιξη στην προσέγγιση της επιμέλειας των παιδιών μετά από έναν χωρισμό. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η συνεπιμέλεια δεν είναι μια πανάκεια για όλα τα προβλήματα που προκύπτουν μετά από έναν χωρισμό. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου η αποκλειστική επιμέλεια ενός γονέα μπορεί να είναι η καλύτερη λύση για το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Η απόφαση για τον τρόπο άσκησης της γονικής μέριμνας πρέπει να λαμβάνεται από το δικαστήριο, υπολογίζοντας όλους τους σχετικούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της ηλικίας του παιδιού, της σχέσης των γονέων και των ιδιαίτερων αναγκών του κάθε παιδιού. Συνολικά, η συνεπιμέλεια αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της εξασφάλισης του βέλτιστου δυνατού συμφέροντος για τα παιδιά, μετά από έναν χωρισμό. Ωστόσο, απαιτείται συνεχής έρευνα και αξιολόγηση για να βελτιωθούν οι πρακτικές εφαρμογής της και να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις που ανακύπτουν.

⁸³ Ο.π., σελ. 214-215

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

3.1 Η εξέλιξη της νομοθετικής πορείας

Στην Ελλάδα ακολουθήθηκε μια νομοθετική διαδικασία που προηγήθηκε της ψήφισης του νόμου 4800/2021 σχετικά με την επιμέλεια των παιδιών, μετά από χωρισμό. Τον Απρίλιο του 2020 συστήθηκε μια επιτροπή, η οποία κατέθεσε το Νοέμβριο ένα σχέδιο νόμου που προέβλεπε την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας από τους γονείς, μετά το χωρισμό τους. Η επιτροπή που συνέταξε το σχέδιο νόμου αποτελούνταν από διακεκριμένους νομικούς και ακαδημαϊκούς, γεγονός που υποδηλώνει την προσπάθεια για μια ολοκληρωμένη και επιστημονικά τεκμηριωμένη προσέγγιση του θέματος. Το σχέδιο νόμου προέβλεπε την δυνατότητα τροποποίησης της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας μέσω συμφωνίας των γονέων ή δικαστικής απόφασης, εάν αυτό κρίνεται απαραίτητο για το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Η Ελλάδα προσπάθησε να ακολουθήσει τις ανάλογες ρυθμίσεις που υπάρχουν σε χώρες όπως η Γερμανία, η Γαλλία και η Ελβετία, υπογραμμίζοντας την ευρωπαϊκή διάσταση της νομοθετικής αυτής πρωτοβουλίας. Η αναφορά σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες υπογραμμίζει την προσπάθεια της Ελλάδας να εναρμονιστεί με τις ευρωπαϊκές πρακτικές και να υιοθετήσει σύγχρονες προσεγγίσεις στην επιμέλεια των παιδιών⁸⁴.

Ο Νόμος 4800/2021 ψηφίστηκε στις 21 Μαΐου 2021 και ενσωμάτωσε πολλές από τις προτάσεις της επιτροπής, καθιερώνοντας την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας ως βασική αρχή. Η δυνατότητα τροποποίησης της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας μέσω συμφωνίας των γονέων ή δικαστικής απόφασης δείχνει, ότι ο νόμος αναγνωρίζει την ανάγκη για ευελιξία και προσαρμογή στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε οικογένειας. Ωστόσο, υπογραμμίζονται μια σειρά από κρίσιμα ζητήματα, όπως, για παράδειγμα, το γεγονός ότι το τελικό νομοθέτημα παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις από το αρχικό σχέδιο που προτάθηκε από την επιτροπή εμπειρογνομώνων. Αυτές οι αλλαγές αποδίδονται σε παρεμβάσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης, οι οποίες, σύμφωνα με το κείμενο, υποβαθμίζουν την ποιότητα του νόμου. Το κείμενο εκφράζει ανησυχίες για την ποιότητα του τελικού νομοθετικού κειμένου,

⁸⁴ Φουντεδάκη, Κ. (2021). *Το νέο δίκαιο των σχέσεων γονέων και παιδιών. Οι αλλαγές που επέφερε στον Αστικό Κώδικα ο Ν 4800/2021*, σελ. 1. Νομική Βιβλιοθήκη

επισημαίνοντας ασάφειες, αντιφάσεις και αστοχίες στη διατύπωση των διατάξεων. Επιπλέον, η διαδικασία νομοθέτησης δεν χαρακτηρίστηκε για τη διαφάνεια της, καθώς υπήρξαν αλλαγές στο σχέδιο νόμου χωρίς επαρκή αιτιολόγηση αφήνοντας να εννοηθεί, ότι πολιτικές σκοπιμότητες ενδέχεται να επηρέασαν τις τελικές αποφάσεις σχετικά με το περιεχόμενο του νόμου⁸⁵.

Το πλαίσιο της συζήτησης για τη συνεπιμέλεια ήταν αρκετά εκρηκτικό και χαρακτηρίστηκε από έντονες πολιτικές αντιπαραθέσεις, με διάφορες ομάδες να προβάλλουν τις απόψεις τους με δυναμισμό. Το διαδίκτυο πλημμύρισε από πληροφορίες, πολλές φορές αντικρουόμενες, σχετικά με τη συνεπιμέλεια, δημιουργώντας σύγχυση και παρανοήσεις. Παράλληλα, υπήρξαν κατευθυνόμενες ενέργειες προκειμένου να ασκήσουν πίεση για την υιοθέτηση συγκεκριμένων θέσεων σχετικά με τη συνεπιμέλεια, μερικές φορές με αμφισβητήσιμες μεθόδους. Ακόμη και μεταξύ ειδικών υπήρχαν διαφορετικές απόψεις σχετικά με τα οφέλη και τους κινδύνους της συνεπιμέλειας. Επίσης, τα μέσα ενημέρωσης διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της δημόσιας γνώμης, παρουσιάζοντας συχνά μια μεροληπτική εικόνα του ζητήματος. Η συζήτηση για τη συνεπιμέλεια ήταν εξαιρετικά πολωτική και χαρακτηρίστηκε από έντονες συγκρούσεις. Οι διάφορες ομάδες που συμμετείχαν στη συζήτηση είχαν διαφορετικά συμφέροντα και προβάλλανε διαφορετικές απόψεις, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια κατάσταση σύγχυσης και παραπληροφόρησης⁸⁶.

Η εικόνα της Ελλάδας αναφορικά με τη νομοθεσία για την επιμέλεια των παιδιών χαρακτηρίζεται για τη συνθετότητά της. Αρχικά, το κείμενο αναφέρεται σε ευρωπαϊκές συνθήκες και αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ), υποδηλώνοντας, ότι η ελληνική νομοθεσία επηρεάζεται από ευρύτερες ευρωπαϊκές τάσεις. Υπάρχει μια σαφής αναφορά στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, ως τον πρωταρχικό στόχο της νομοθεσίας για την επιμέλεια. Αυτή η αρχή είναι θεμελιώδης σε όλες τις σύγχρονες νομοθεσίες που αφορούν τα παιδιά. Το κείμενο αναφέρει επίσης, την αρχή της ισότητας των γονέων, η οποία καθιερώθηκε στην ελληνική νομοθεσία από τη δεκαετία του 1980. Ωστόσο, υπογραμμίζει ότι η ισότητα αυτή δεν υπερισχύει του συμφέροντος του παιδιού. Επιπλέον, αν και ο όρος συνεπιμέλεια δεν αναφέρεται ρητά, το κείμενο αναφέρει την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας, η οποία είναι συνώνυμη της συνεπιμέλειας. Το κείμενο διακρίνει τη συνεπιμέλεια από την εναλλασσόμενη κατοικία, τονίζοντας ότι δεν είναι συνώνυμες έννοιες.

⁸⁵ Ο.π., σελ. 1-2

⁸⁶ Ο.π., σελ. 3

Αναφέρεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, υπογραμμίζοντας τη σημασία των διεθνών συμβάσεων για τη διαμόρφωση της εθνικής νομοθεσίας. Επίσης, το κείμενο κάνει αναφορά στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις επιπτώσεις της νομοθεσίας της στην ελληνική νομοθεσία για την επιμέλεια των παιδιών. Συνολικά, το κείμενο αποτελεί μια σημαντική συμβολή στον δημόσιο διάλογο για τη νομοθεσία σχετικά με την επιμέλεια των παιδιών. Ωστόσο, τα θέματα που εγείρει έχουν ευρύτερη σημασία για την ποιότητα της νομοθεσίας και τη διαφάνεια των διαδικασιών λήψης αποφάσεων⁸⁷.

3.2 Ο Ν 4800/2021

Ο Ν 4800/2021 αντικατοπτρίζει τις νομοθετικές πρωτοβουλίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης και τις μεταρρυθμίσεις που εισήγαγε στην σχέσεις των γονέων και άλλων ζητημάτων οικογενειακού δικαίου. Η συνεπιμέλεια, από τους θιασώτες της εφαρμογής της, ανάγεται ως σημαντική με πολλά οφέλη για το παιδί, καθώς διατηρεί επαφές και με τους δυο γονείς, οι οποίοι έχουν ισόχρονη παρουσία στη ζωή του. Οι αντίπαλοι της από την άλλη, υποστηρίζουν ότι υπονομεύει τη σταθερότητα της ζωής του παιδιού και ότι έχει αρνητική επίδραση, καθώς το παιδί εκτίθεται σε καταστάσεις αντιδικίας των γονέων⁸⁸.

Κύριο υπόβαθρο του συγκεκριμένου νόμου ήταν να εξυπηρετηθεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και να διασφαλιστεί η κοινή, ενεργή παρουσία και των δυο γονέων μέσα από την εκπλήρωση των καθηκόντων τους. Οι διατάξεις του νόμου έρχονται σε συμφωνία και είναι δεσμευτικές της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και καταπολέμηση που υφίστανται οι γυναίκες και της ενδοοικογενειακής βίας, που επικυρώθηκε στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης. Αρχικά, ο νόμος διασφαλίζει τον γονικό ρόλο, παρά τη λύση του γάμου ή της συμβίωσης. Οι γονείς είναι συνυπεύθυνοι για την ανατροφή των παιδιών, ανεξάρτητα από την οικογενειακή κατάσταση του κάθε γονέα ή την επαφή του με το παιδί, παροτρύνοντας έτσι την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού/ The best interest of the child είναι πρωταρχικό μέλημα και διασφαλίζεται με τη διατήρηση δεσμών με την οικογένειά του και με την ανάπτυξη του παιδιού σε ένα υγιές και αρμονικό περιβάλλον⁸⁹.

⁸⁷ Ο.π., σελ. 4-8

⁸⁸ Βαλμαντώνης, Ι. (2021). *Συνεπιμέλεια και βέλτιστο συμφέρον του τέκνου. Υπό το φως του Ν 4800/2021*, σελ. 13. Νομική Βιβλιοθήκη

⁸⁹ Ο.π. σελ. 13-14

Η συνεπιμέλεια έρχεται στο προσκήνιο, καθώς αυξάνονται με ραγδαίο ρυθμό τα διαζύγια, εμφανίζονται νέες οικογενειακές μορφές, αυξάνονται τα παιδιά, που γεννιούνται εκτός γάμου και επιζητείται η ισότιμη μεταχείριση μεταξύ γονέων και παιδιών. Στα παραπάνω, συνεπικουρεί και η αλλαγή του ρόλου του πατέρα, ο οποίος πλέον, σύμφωνα με την οδηγία της (ΕΕ) 20 Ιουνίου 2019/1158 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου έχει δικαίωμα άδειας πατρότητας, γονικής άδειας, άδειας φροντίδας και αίτησης ευέλικτων εργασιακών ρυθμίσεων, προκειμένου να ανταπεξέλθει στην ανατροφή του παιδιού του. Η συμβολή και των δυο γονέων στηρίζεται σε πορίσματα που έχουν εξαχθεί από διεθνείς ιατρικές και ψυχολογικές έρευνες, οι οποίες επισημαίνουν τη συμβολή τους στην ανάπτυξη και την καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών, όταν αυτοί έχουν ενεργό ρόλο στην ανατροφή σε ένα ήρεμο και όχι συγκρουσιακό περιβάλλον. Η συνεπιμέλεια σηματοδοτεί τη διατήρηση των γονικών ρόλων, καθώς κρίνονται απαραίτητοι για την ευημερία του παιδιού σηματοδοτώντας τη διαφορετική τους συνεισφορά την ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών⁹⁰.

Κύριο αντικείμενο του Ν 4800/2021, σύμφωνα και με ο άρθρο 2, αποτέλεσε η αναμόρφωση των σχέσεων ανάμεσα στους δυο γονείς, μετά από τη διακοπή της συμβίωσής τους ή μετά την ακύρωση του γάμου τους ή του συμφώνου συμβίωσης. Οι σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις του ήταν αρχικά, η καθιέρωση της αρχής της ισότητας των γονέων απέναντι στο παιδί, αναφορικά με τις ευθύνες και τα δικαιώματά τους και σύμφωνα πάντα με το βέλτιστο συμφέρον του (άρθρο 4 Συντ.). Οι γονείς εξακολουθούν και ασκούν με κοινό τρόπο τη γονική μέριμνα, ακόμα και μετά τον χωρισμό τους. Καινοτομία αποτέλεσε η ρύθμιση για την κοινή γονική μέριμνα, ακόμα και για τα παιδιά που γεννήθηκαν εκτός γάμου (1515ΑΚ). Ο γάμος δεν θεωρείται προαπαιτούμενο για την ανάπτυξη συναισθηματικών δεσμών με το παιδί και τη συμβολή στην ανατροφή του ούτε σημαίνει ότι επειδή οι γονείς δεν παντρεύτηκαν, ο πατέρας αγαπάει σε μικρότερο βαθμό το παιδί του ή ότι αδιαφορεί για την ευημερία του. Αξιοσημείωτο είναι ότι η Ελλάδα είναι από τις πρώτες χώρες που τα ζευγάρια συζούν εκτός γάμου⁹¹.

Μια δεύτερη μεταρρύθμιση αποτέλεσε η προσπάθεια να προωθηθεί ένας διάλογος και να διαμορφωθεί μια κουλτούρα συνεννόησης ανάμεσα στους γονείς. Οι γονείς μπορούν να αναζητούν κοινά αποδεκτές λύσεις είτε με τη σύναψη συμφωνιών (1512, 1514§1 ΑΚ) είτε με την υιοθέτηση του θεσμού της διαμεσολάβησης (1514§2 και 3περ.γ. ΑΚ) είτε μέσα από υποστηρικτικούς θεσμούς. Μάλιστα, υιοθετούνται δυσμενή μέτρα για τον γονέα που αρνείται

⁹⁰ Ο.π. σελ. 15-16

⁹¹ Ο.π., σελ. 17

να συμμορφωθεί με τις δικαστικές αποφάσεις, τις εισαγγελικές διατάξεις και τις συμφωνίες, που παρεμποδίζει την άσκηση του δικαιώματος της επικοινωνίας ή δεν καταβάλλει τη διατροφή (1532§2 ΑΚ). Από την άλλη, καθιερώνονται θετικές υποχρεώσεις με τον γονέα που είναι συνεπής με όσα έχουν συμφωνηθεί (1518 εδ. τελ. ΑΚ). Ως πλεονέκτημα εκλαμβάνεται η προθυμία συνεργασίας του γονέα, ενώ ως μειονέκτημα η έλλειψη σύμπραξης, η αποξενωτική συμπεριφορά και η γενικότερη έκθεση του παιδιού σε κίνδυνο⁹².

Η τρίτη μεταρρύθμιση αναφέρεται στο δικαίωμα της επικοινωνίας, το οποίο αποκτά διαφορετική μορφή περιεχομένου, έκτασης και φορέων. Πρωτίστως, ανάγεται σε δικαίωμα του παιδιού να διατηρεί φυσική επικοινωνία και με τους δυο γονείς και οι γονείς είναι υποχρεωμένοι να συμμετέχουν στην επικοινωνία με το παιδί τους⁹³. Η ανάγκη του παιδιού να επικοινωνεί και με τους δυο γονείς εξάλλου, κατοχυρώνεται επίσης, σε διεθνές επίπεδο, από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρθρο 24, παράγραφος 3. Σύμφωνα με το περιεχόμενο του άρθρου, κάθε παιδί δικαιούται να έχει τακτικές προσωπικές επαφές και σχέσεις και με τους δυο γονείς του, σε περίπτωση που δεν απειλείται το συμφέρον του⁹⁴. Επιπλέον, σημαντική μεταρρύθμιση αποτέλεσε η καθιέρωση ενδεικτικών κριτηρίων κακής άσκησης της γονικής μέριμνας. Ο νομοθέτης, με αυτήν τη μεταρρύθμιση, προχώρησε στη διευκόλυνση του δικαστικού έργου, σύμφωνα πάντα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε υπόθεσης. Η καθιέρωση διαδικαστικών σταδίων αποτελεί την πέμπτη μεταρρύθμιση του Ν 4800/2021. Δίνεται η δυνατότητα στους γονείς να ρυθμίζουν τα μεταξύ τους ζητήματα και μάλιστα, μέσα από υπηρεσίες οικογενειακής συμβουλευτικής υποστήριξης. Η τελευταία μεταρρύθμιση του νόμου αφορά την εκδίκαση των υποθέσεων από δικαστές, οι οποίοι έχουν ολοκληρώσει επιμορφωτικές σπουδές στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών (άρθρο 17). Εν κατακλείδι, σύμφωνα με όλες τις καινοτόμες μεταρρυθμίσεις του Ν 4800/2021, αναδεικνύεται η προσπάθεια οριοθέτησης ενός σύγχρονου οικογενειακού μοντέλου που επιβάλλουν οι σύγχρονες διεθνείς συνθήκες⁹⁵.

⁹² Ο.π., σελ. 17-18

⁹³ Ο.π., σελ. 18-20

⁹⁴ Λέκκας, Γ. (2021). *Η επιμέλεια του παιδιού κατά τον Αστικό Κώδικα μετά το Νόμο 4800/2021*. Σάκκουλα

⁹⁵ Βαλμαντώνης, Ι. (2021). *Συνεπιμέλεια και βέλτιστο συμφέρον του τέκνου. Υπό το φως του Ν 4800/2021*, σελ. 18-20. Νομική Βιβλιοθήκη

3.3 Η αποτίμηση του Ν 4800/2021

Ο Νόμος 4800/2021 αποτελεί μια εκτενή νομοθετική παρέμβαση στον τομέα του οικογενειακού δικαίου στην Ελλάδα, με στόχο την αναμόρφωση των ρυθμίσεων που αφορούν τις σχέσεις γονέων και τέκνων. Ωστόσο, η εφαρμογή του έχει συνοδευτεί από σημαντικές αμφισβητήσεις και κριτικές. Μια ενδελεχής ανάλυση του νόμου αποκαλύπτει μια σειρά από προβλήματα, τόσο σε επίπεδο νομοτεχνικής σύνταξης όσο και σε επίπεδο ουσίας⁹⁶.

Αρχικά εντοπίζονται νομικά και νομοτεχνικά λάθη και αστοχίες. Το κείμενο του νόμου χαρακτηρίζεται από σημαντικές ασυνέπειες με τον Αστικό Κώδικα, τον θεμελιώδη νόμο που διέπει τις ιδιωτικές σχέσεις στην Ελλάδα. Η έλλειψη συνοχής και η απουσία σαφούς ορολογίας δημιουργούν κενά και αβεβαιότητες στην εφαρμογή του νόμου, επιβαρύνοντας τόσο τους δικαστές όσο και τα μέρη στις δικαστικές διαδικασίες. Επιπλέον, η αιτιολογική έκθεση του νόμου δεν παρέχει επαρκείς εξηγήσεις για πολλές από τις διατάξεις, γεγονός που δυσχεραίνει την κατανόηση των στόχων του νομοθέτη. Λάθη εντοπίζονται τόσο στην ορολογία όσο και στις διατάξεις, καθώς αναδεικνύονται σφάλματα ακόμα και εντός της ίδιας της διάταξης. Η στάση του νομοθέτη χαρακτηρίζεται αμήχανη, χωρίς στην ουσία να επιλύει τις προβληματικές καταστάσεις που αναδύονται μετά από ένα διαζύγιο⁹⁷.

Σε δεύτερο επίπεδο, ο νόμος φαίνεται να μετατοπίζει την ισορροπία προς μια πιο γονεοκεντρική προσέγγιση, ενώ απομακρύνεται από το κριτήριο του παιδιού περιορίζοντας παράλληλα, τον ρόλο του δικαστή. Θεσπίζει μια σειρά οριζόντιων κριτηρίων για το συμφέρον του παιδιού (1511), ποσοτικοποιεί τον χρόνο του παιδιού (1520 §1), προβλέπει έναν όγκο υποχρεώσεων για τον γονέα με τον οποίο μένει το παιδί ή ασκεί την επιμέλεια (1513, 1518, 1519 §2, 1520 §1) και διευρύνει χρονικά την εισαγγελική παρέμβαση, όταν ασκείται κακή άσκηση της γονικής μέριμνας (1532 §3). Όλα τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της ελευθερίας των δικαστών να κρίνουν και να λαμβάνουν αποφάσεις με υπόβαθρο τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε περίπτωσης, αφού ο νόμος χαρακτηρίζεται για την ομοιόμορφη αντιμετώπιση των παιδιών και το όφελος του ενός γονέα. Η προσπάθεια για αυστηρότερη συμμόρφωση των δικαστικών αποφάσεων προς τον κανόνα μπορεί να οδηγήσει σε μια πιο άκαμπτη εφαρμογή του νόμου, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες ανάγκες του παιδιού και οι δυναμικές της κάθε οικογένειας. Η εξατομικευμένη δικαστική κρίση

⁹⁶ Φουντεδάκη, Κ. (2021). Το νέο δίκαιο των σχέσεων γονέων και παιδιών. Οι αλλαγές που επέφερε στον Αστικό Κώδικα ο Ν 4800/2021, σελ. 9. Νομική Βιβλιοθήκη

⁹⁷ Ο.π., σελ. 9

είναι απαραίτητη για να μπορέσει ο δικαστής να αξιολογήσει τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε υπόθεσης και να λάβει αποφάσεις, που είναι οι πλέον κατάλληλες για το συμφέρον του παιδιού. Η περιορισμός της διακριτικής ευχέρειας του δικαστή μπορεί να οδηγήσει σε άδικες αποφάσεις και να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη του κοινού στη δικαιοσύνη. Ωστόσο, παρά την όποια προσπάθεια, ο νόμος δεν έχει ουσιαστικό αποτέλεσμα καθώς αφενός, προσφέρει στους δικαστές τα ερμηνευτικά εργαλεία για να προβαίνουν σε εξατομικευμένη κρίση και αφετέρου, οι ασάφειες και τα κενά του αποδεικνύονται σωτήρια, γιατί συμβάλλουν στην υπέρβαση των προβλημάτων ουσίας που δημιουργούνται μέσω των διατάξεών του. Προκειμένου να επιλυθούν τα εμπόδια που προέκυψαν από τις διατάξεις του ν. 4800/2021, είναι απαραίτητη η διορθωτική ερμηνεία αυτού, η οποία κρίνεται αναγκαία ώστε να επιλυθούν οι αστοχίες και οι αντινομίες του⁹⁸.

Ο νόμος εν κατακλείδι, συνετέλεσε με θετικό τρόπο στις νομοθετικές διατάξεις για τη ρύθμιση των σχέσεων γονέα και παιδιού μετά το διαζύγιο. Ωστόσο, οι παρεμβάσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης χαρακτηρίστηκαν ως ακραίες τοποθετήσεις διχάζοντας το δημόσιο και νομικό διάλογο. Παράλληλα, πολλοί επικριτές ανέδειξαν ότι ορισμένες ρυθμίσεις συνδέονται άμεσα με το πρόβλημα της ενδοοικογενειακής βίας, ως κυρίαρχο και μοναδικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες και οι γονείς, στο σύνολό τους. Το σχέδιο νόμου που προηγήθηκε έπρεπε να αποτελέσει την εκκίνηση ενός διαλόγου για την εύρεση των ρυθμίσεων με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Αντί αυτού, έγινε μετατόπιση του ενδιαφέροντος στην εξίσου άσκηση της γονικής μέριμνας και του χρόνου που θα περνάει το παιδί με τον έναν γονέα. Συμπερασματικά, ο νόμος χαρακτηρίστηκε ως μια χαμένη ευκαιρία να εκσυγχρονιστούν οι σχέσεις γονέων και παιδιών και να προσανατολιστούν σε ένα πραγματικό, ορθολογικό, νομικά ορθό και ουσιαστικό μετασχηματισμό αυτών⁹⁹.

⁹⁸ Ο.π., σελ. 9-10

⁹⁹ Ο.π., σελ. 10-11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΕ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΥΝΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ

4.1. Εισαγωγή

Τα παιδιά από οικογένειες που έχουν χωρίσει βιώνουν περισσότερες αρνητικές συνέπειες σε διάφορες πτυχές της ζωής τους με αντίκτυπο στην ψυχική τους υγεία, συγκριτικά με παιδιά που προέρχονται από πυρηνικές οικογένειες¹⁰⁰. Παρά το γεγονός, ότι το διαζύγιο αποτελεί μια ψυχολογική απειλή για την ομαλή και φυσιολογική λειτουργία των παιδιών, είτε λόγω των χαρακτηριστικών των γονέων που επιλέγουν να χωρίσουν, είτε λόγω του άγχους και της συναισθηματικής αστάθειας που προκαλεί η διάλυση της οικογένειας στα παιδιά, παρατηρούνται διακυμάνσεις στον βαθμό και στο επίπεδο προσαρμογής τους σε αυτό το κρίσιμο γεγονός της ζωής¹⁰¹. Πρόσφατα δεδομένα επικεντρώνονται στις διαφορές ανάμεσα σε παιδιά που μεγαλώνουν σε πυρηνικές οικογένειες και σε παιδιά που έχουν βιώσει το διαζύγιο των γονέων τους. Στόχος είναι να κατανοηθούν καλύτερα οι πιθανές επιπτώσεις του διαζυγίου στην ανάπτυξη των παιδιών και να εντοπιστούν τυχόν κενά που μπορεί να προκύψουν σε παιδιά που μεγαλώνουν σε μη παραδοσιακές οικογενειακές δομές. Είναι σημαντικό να εντοπιστούν οι παράγοντες που προστατεύουν την ψυχική υγεία των παιδιών που βιώνουν ένα διαζύγιο, καθώς κατ' αυτόν τον τρόπο, διευρύνονται οι ορίζοντες για την ανάπτυξη παρεμβάσεων, που στοχεύουν στη μείωση των αρνητικών αποτελεσμάτων¹⁰².

Ένας από τους παράγοντες που έχει εντοπιστεί ως δυνητικά προστατευτικός για τα παιδιά που αντιμετωπίζουν οικογενειακή αστάθεια είναι η επαφή με τον γονέα που δεν κατοικεί μαζί τους, ο οποίος στις περισσότερες περιπτώσεις, είναι ο πατέρας. Η σταθερή επαφή μαζί του, μπορεί να βελτιώσει την πρόσβαση των παιδιών στους οικονομικούς, κοινωνικούς και συναισθηματικούς πόρους του γονέα, κάτι που μπορεί, με τη σειρά του, να έχει θετικό αντίκτυπο στην ψυχική τους υγεία και ευημερία. Θεωρητικά, τα παιδιά που ζουν σε οικογένειες με απόφαση συνεπιμέλειας και έχουν συχνή επαφή τόσο με τη μητέρα τους όσο και με τον

¹⁰⁰ Cavanagh, S. E., & Fomby, P. (2019). Family instability in the lives of American children. *Annual Review of Sociology*, 45(1), 497.

¹⁰¹ Hadfield, K., Amos, M., Ungar, M., Gosselin, J., & Ganong, L. (2018). Do changes to family structure affect child and family outcomes? A systematic review of the instability hypothesis. *Journal of Family Theory & Review*, 10(1), 87–110.

¹⁰² Fallesen, P., & Gähler, M. (2020). Post-divorce dual-household living arrangements and adolescent wellbeing. In D. Mortelmans (Ed.), *Divorce in Europe. New insights in trends, causes and consequences of relation break-ups*, pp. 339-40. Springer.

πατέρα τους θα πρέπει να έχουν καλύτερα αποτελέσματα ψυχικής υγείας από τα παιδιά που ζουν σε διαφορετικό καθεστώς επιμέλειας. Ωστόσο, έχει υποστηριχτεί, ότι παρόλο που η επαφή είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την πρόσβαση στους πόρους του γονέα που δεν κατοικεί μαζί με τα παιδιά, υπάρχουν μια σειρά παραγόντων που είναι εξίσου σημαντικοί, αν όχι πιο σημαντικοί για την ψυχική υγεία και ευημερία των παιδιών από την ποσότητα της επαφής¹⁰³.

Σημαντικός δείκτης της ποιότητας της σχέσης των γονέων, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο οι γονείς συνεργάζονται στους ρόλους τους ως γονείς, είναι σημαντικό στοιχείο για τη μείωση των αρνητικών συναισθημάτων που βιώνουν τα παιδιά, κατά τη διάρκεια του χωρισμού και σε καθεστώς συνεπιμέλειας μετά τον χωρισμό. Η έννοια του co-parenting αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι γονείς ή οι γονικές φιγούρες συνεργάζονται και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους στην ανατροφή των παιδιών τους. Αναφέρεται σε μια κατάσταση όπου οι γονείς μοιράζονται κοινές ευθύνες και παίρνουν αποφάσεις από κοινού για την ανατροφή των παιδιών τους, είτε ζουν μαζί είτε χωριστά. Αυτή η συνεργασία μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορους τρόπους, όπως η επικοινωνία, ο συντονισμός των καθημερινών δραστηριοτήτων των παιδιών, η λήψη αποφάσεων σχετικά με την εκπαίδευση και την υγεία τους, καθώς και η υποστήριξη των αποφάσεων του άλλου γονέα. Ωστόσο, η επιτυχία του co-parenting εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το επίπεδο της συνεργασίας και της υποστήριξης που επιδεικνύουν οι γονείς μεταξύ τους. Όταν υπάρχει υψηλό επίπεδο συνεργασίας και υποστήριξης, τα παιδιά τείνουν να ευδοκιμούν και να έχουν καλύτερα αποτελέσματα σε διάφορους τομείς της ζωής τους. Αντίθετα, όταν υπάρχει έλλειψη συνεργασίας και υποστήριξης, τα παιδιά μπορεί να βιώσουν άγχος, σύγχυση και άλλα συναισθηματικά προβλήματα¹⁰⁴.

Σύμφωνα με τον Feinberg (2003), αναγνωρίζονται τέσσερις βασικοί τομείς που χαρακτηρίζουν την από κοινού ανατροφή: τη συμφωνία ή διαφωνία των γονέων σε θέματα ανατροφής, τον καταμερισμό των γονικών καθηκόντων, την υποστήριξη ή την υπονόμηση του άλλου γονέα και τη διαχείριση των οικογενειακών αλληλεπιδράσεων. Από αυτούς, η υποστήριξη-υπονόμηση ξεχωρίζει ως ιδιαίτερα σημαντική, καθώς έχει άμεση σχέση με την ψυχική υγεία και ευημερία των παιδιών. Η υποστήριξη που παρέχουν οι γονείς μεταξύ τους έχει άμεσο αντίκτυπο στην ψυχική υγεία των παιδιών. Όταν οι γονείς συνεργάζονται και υποστηρίζουν ο ένας τον άλλο, τα παιδιά βιώνουν μεγαλύτερη σταθερότητα και ασφάλεια.

¹⁰³ Holt, S. (2016). 'Quality' contact post-separation/divorce: A review of the literature. *Children and Youth Services Review*, 68, 94-95

¹⁰⁴ Feinberg, M. E. (2003). The internal structure and ecological context of co-parenting: A framework for research and intervention. *Parenting: Science and Practice*, 3(2), 95-96

Αντιθέτως, όταν οι γονείς υπονομεύουν ο ένας τον άλλο, τα παιδιά βιώνουν άγχος, σύγχυση και δυσκολία στην προσαρμογή. Η υποστήριξη περιλαμβάνει την αναγνώριση και τον σεβασμό των ρόλων και των αποφάσεων του άλλου γονέα. Αυτό σημαίνει ότι οι γονείς συνεργάζονται για να λάβουν αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, επικοινωνούν ανοιχτά και ειλικρινά μεταξύ τους και υποστηρίζουν ο ένας τις προσπάθειες του άλλου. Η υποστήριξη δεν σημαίνει απαραίτητα συμφωνία σε όλα τα θέματα, αλλά την ικανότητα να διαχειρίζονται τις διαφωνίες με έναν επικοδομητικό τρόπο¹⁰⁵.

4.2. Εναλλασσόμενη κατοικία

Η εναλλασσόμενη κατοικία αποτελεί ένα ζήτημα διεκδίκησης των διαζευγμένων πατέρων και συνιστά μορφή γονικής ευθύνης. Η εναλλασσόμενη κατοικία δίνει το δικαίωμα στον γονέα που δεν διαμένει με το παιδί να περνά μαζί του τον μισό χρόνο ή τουλάχιστον 33% του χρόνου. Το παιδί ουσιαστικά διαβιεί μεταξύ δυο λειτουργικών σπιτιών/dual residence, προκειμένου να διατηρηθεί μια ισόρροπη σχέση με τους δυο γονείς. Η εναλλασσόμενη κατοικία αναδεικνύει μια σειρά πλεονεκτημάτων, όπως η προώθηση της επαφής και με τους δυο γονείς διατηρώντας μια ισορροπία στις σχέσεις του παιδιού με αυτούς, η μείωση του αισθήματος της απώλειας που βιώνει το παιδί, η μη αμφισβήτηση της καταλληλότητας των δυο γονέων και η ενθάρρυνση της αρμονικής συνεργασίας τους, με προσανατολισμό το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού¹⁰⁶.

Στην Ελλάδα, με την απόφαση του Αρείου Πάγου υπ' αρ. 1016/2019 και εξαιτίας της έντονης κατάκρισης που δέχθηκε από την πλευρά των Ευρωπαίων και Αμερικανών Νομικών, η εναλλασσόμενη κατοικία κρίθηκε, ως αντίθετη του συμφέροντος του παιδιού. Η θέση αυτή στηρίχθηκε στο γεγονός, ότι το απλό μοίρασμα του χρόνου δεν μπορεί να διασφαλίσει τις ψυχοσυναισθηματικές ανάγκες του παιδιού. Το παιδί χρειάζεται ένα σταθερό πλαίσιο στη ζωή του, το οποίο διασφαλίζεται με τη σαφή οριοθέτηση ρόλων, χώρων και σχέσεων. Αν και η αποκλειστική επιμέλεια μειώνει τον χρόνο επαφής του παιδιού με τον γονέα που δεν διαμένει μαζί του, η εναλλασσόμενη κατοικία μπορεί να μετατρέψει το παιδί σε ένα *περιφερόμενο μπαλάκι, ταχυδρομικό δέμα και βαλιτσάκι* μεταξύ των δυο κατοικιών. Εν τούτοις, η σταθερότητα που χρειάζεται το παιδί δεν εντοπίζεται στον χώρο, αλλά στα πρόσωπα των γονέων και η κατανομή του χρόνου μεταξύ της μητρικής και πατρικής οικίας θεωρείται

¹⁰⁵ Ο.π., σελ. 99-102

¹⁰⁶ Βαλμαντώνης, Ι. (2021). *Συνεπιμέλεια και βέλτιστο συμφέρον του τέκνου. Υπό το φως του Ν 4800/2021*, σελ. 87-88. Νομική Βιβλιοθήκη

ευεργετική για την εξέλιξη των συναισθηματικών σταθερών, που έχει αναπτύξει το παιδί, πριν από τον χωρισμό των γονέων του. Γι' αυτό και το άρθρο 1514§3εδ. α ΑΚ του Ν 4800/2021, δίνει τη δυνατότητα στο δικαστήριο να εξετάσει την επιλογή της εναλλασσόμενης κατοικίας, κατά περίπτωση/case by case, χωρίς αυτή η επιλογή να εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις επιμέλειας¹⁰⁷.

Ειδικότερα, το άρθρο 1519, παράγραφος 2 του ΑΚ, του ν.4800/2021 αναφέρει χαρακτηριστικά, ότι ο τόπος κατοικίας αποφασίζεται μετά από έγγραφη, κοινή και σύμφωνη γνώμη των γονέων¹⁰⁸. Κάθε μετατροπή απαιτεί έγγραφη συμφωνία των γονέων. Στην έννοια της κατοικίας του παιδιού εμπλέκονται έννοιες, όπως μετακίνηση, μεταβολή και μετεγκατάσταση. Η μετακίνηση αναφέρεται στην απομάκρυνση του παιδιού με ή χωρίς ειδικό σκοπό, όπως για παράδειγμα, στην περίπτωση των διακοπών. Η μεταβολή έχει πιο μόνιμο χαρακτήρα και η μετεγκατάσταση αλλάζει τον τόπο διαμονής του παιδιού¹⁰⁹. Η μεταβολή του τόπου κατοικίας εφαρμόζεται υπό προϋποθέσεις¹¹⁰, όπως την άσκηση της αποκλειστικής επιμέλειας ή την αυθαίρετη μεταβολή του τόπου κατοικίας με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η ουσιαστική επικοινωνία με τον έτερο γονέα¹¹¹. Η μετακίνηση που επηρεάζει δυσμενώς την επικοινωνία είναι αυτή που έχει μεγάλη χιλιομετρική απόσταση, σε διαφορετική χώρα ή πόλη. Εξάλλου, η μετακίνηση σε άλλο κράτος θεωρείται παράνομη, σύμφωνα και με το άρθρο 3 της Σύμβασης της Χάγης το 1980, το οποίο κυρώθηκε στην Ελλάδα το 1992 με το νόμο 2102¹¹².

4.3. Συχνότητα και ποιότητα της επικοινωνίας με τους γονείς

Η επικοινωνία είναι ουσιαστική για την ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. Η ποιοτική και συχνή επικοινωνία σημαίνει ότι αναπτύσσω μια σχέση διαμοιρασμού με το παιδί προσπαθώντας να αποκρυπτογραφηθούν και να αποκωδικοποιηθούν μηνύματα και καταστάσεις του κόσμου του παιδιού. Πρόκειται για λειτουργικό δικαίωμα και υποχρέωση των γονέων και όχι για αντικείμενο συμβιβασμού. Κάθε προσπάθεια παρεμπόδισης της επικοινωνίας αντιτίθεται στην αρχή της προστασίας της προσωπικότητας του τέκνου και ο

¹⁰⁷ Ο.π., σελ. 91-93

¹⁰⁸ Λέκκας, Γ. (2021). *Η επιμέλεια του παιδιού κατά τον Αστικό Κώδικα μετά το Ν. 4800/2021*, σελ. 179. Σάκκουλα

¹⁰⁹ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Δ. (2016). Καθορισμός και μεταβολή του τόπου διαμονής του Ανηλίκου. Στο *Τιμητικός Τόμος για την Καθηγήτρια Έφη Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη*. Σάκκουλα

¹¹⁰ Γεωργιάδης, Σ. Α. (2022). *Οικογενειακό Δίκαιο*. 3^η Έκδοση, σελ. 696-698. Σάκκουλα

¹¹¹ Βαλμαντώνης, Ι. (2021). Σχόλιο στη 810/2021 Μονομελούς Πρωτοδικείου Κέρκυρας. *Ελληνική Δικαιοσύνη* 6, σελ. 1727-1728

¹¹² Περάκη, Β. (2022). Σημαντικά ζητήματα επιμέλειας (ΑΚ 1519). *Ελληνική Δικαιοσύνη*, 3

βαθμός σημαντικότητάς της μοιράζεται εξίσου σε γονείς και παιδιά για την ψυχική, συναισθηματική ολοκλήρωση και ισορροπία τους¹¹³.

Οι γονείς οφείλουν να διατηρούν τις σταθερές που βίωναν τα παιδιά και πριν τη διάλυση του γάμου τους. Γι' αυτό και πρέπει να προσαρμόζονται και να μεριμνούν για την καλλιέργεια αρμονικών διαύλων επικοινωνίας. Στη βάση αυτής της λογικής εφαρμόζεται η κατανομή του 1/3 του χρόνου για επικοινωνία με την οποία μπορεί να διεκδικηθεί και η εφαρμογή της εναλλασσόμενης κατοικίας. Η παιδαγωγική λειτουργία αυτού του κανόνα εγγυάται ότι το παιδί θα κατανέμει τον χρόνο του με ίσο τρόπο στους δυο γονείς, χωρίς να περιθωριοποιεί τον έναν από τους δυο. Ο ποιοτικός ίσος χρόνος επικοινωνίας διασφαλίζει την παρουσία και των δυο γονέων, γεγονός που συμβάλλει στην ομαλή ψυχική και πνευματική ανάπτυξη των παιδιών¹¹⁴.

4.4. Ενδοοικογενειακή βία

Η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα διαταξικό φαινόμενο και πρωτίστως οδηγεί σε καταστρατήγηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η προστασία του ανήλικου τέκνου που βιώνει την οικογενειακή βία έχει κατοχυρωθεί από το Ν 2500/2006, ακόμα και σε περιπτώσεις που συνοικεί στην οικογένεια, χωρίς να υφίσταται δεσμός συγγένειας (1 αρ.2εδ.β Ν 3500/2006), αλλά ακόμα και όταν το παιδί είναι αμέτοχος θεατής της βίας που ασκείται σε άλλο οικογενειακό μέλος (6§3 Ν 3500/2006). Τα παιδιά θεωρούνται ευάλωτα άτομα και πρέπει να αποτρέπεται κάθε μορφή παραβίασης της προσωπικής τους ακεραιότητας¹¹⁵.

Το άρθρο 54 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης και στην προσπάθεια εναρμόνισης της νομοθεσίας για την οικογενειακή βία προβλέπει την επιβολή περιοριστικών μέτρων από τον Εισαγγελέα. Η ρύθμιση αυτή αποσκοπεί στην προστασία της σωματικής και ψυχικής υγείας του παιδιού σε περιπτώσεις εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας. Η ίδια κινητικότητα παρατηρείται και στις διεθνείς χώρες, οι οποίες αντιστοίχως διαμόρφωσαν ή ενίσχυσαν την αστική τους νομοθεσία¹¹⁶.

¹¹³ Βαλμαντώνης, Ι. (2021). *Συνεπιμέλεια και βέλτιστο συμφέρον του τέκνου. Υπό το φως του Ν 4800/2021*, σελ. 105-107. Νομική Βιβλιοθήκη.

¹¹⁴ Ο.π., σελ. 109-110

¹¹⁵ Ο.π., σελ. 133, 136-137

¹¹⁶ Ο.π., σελ. 138-139

4.5. Ακατάλληλες γονικές πρακτικές

Ο Ν 4800/2021, προκειμένου να αξιολογήσει τον τρόπο που ασκούν τα καθήκοντά τους οι ασκούντες τη γονική μέριμνα ορίζει έξι κριτήρια κακής άσκησης της γονικής μέριμνας. Τα κριτήρια καθιερώθηκαν στη βάση της διασφάλισης του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Το πρώτο κριτήριο αναφέρεται στην υπαίτια μη συμμόρφωση του γονέα προς τις αποφάσεις του δικαστηρίου. Ακόμα και σε περιπτώσεις ελαφράς αμέλειας, η συμπεριφορά των γονέων κρίνεται αντικοινωνική και αμφισβητείται η καταλληλότητά του. Ένα δεύτερο κριτήριο είναι η διατάραξη της συναισθηματικής σχέσης του παιδιού με τον άλλον γονέα και την οικογένειά του και η με κάθε τρόπο διάρρηξη των σχέσεων του παιδιού με αυτούς. Στις περιπτώσεις αυτές και στα πλαίσια έντονων γονεϊκών συγκρούσεων διαπιστώνονται αποξενωτικές συμπεριφορές. Η αποξένωση του παιδιού από τον έναν γονέα αποτελεί μορφή συναισθηματικής κακοποίησης του¹¹⁷.

Η υπαίτια παράβαση των όρων επικοινωνίας του γονέα που δεν διαμένει μαζί με το παιδί και η κάθε μορφή παράβασης της επικοινωνίας είναι ένας ακόμα τρόπος άσκησης κακής γονικής μέριμνας. Επίσης, η υπαίτια παράλειψη της επικοινωνίας από τον δικαιούχο γονέα είναι μορφή κακής άσκησης γονικής μέριμνας. Και οι δυο μορφές οδηγούν στη συναισθηματική αποξένωση των γονέων από τα παιδιά τους. Μια ακόμα μορφή είναι η μη καταβολή του επιδόματος της διατροφής. Το έκτο κριτήριο αναφέρεται στην οριστική καταδίκη του γονέα στις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας και εγκλημάτων κατά της ζωής. Στις περιπτώσεις αυτές η απομάκρυνση του γονέα από το παιδί είναι επιβεβλημένη, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι το παιδί δεν διατρέχει κανένα κίνδυνο, σύμφωνα και με τα άρθρα 19 και 39 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹¹⁸.

4.6. Ο ρόλος των ψυχολόγων σε συνθήκες συνεπιμέλειας

Στις περιπτώσεις συνεπιμέλειας, η γονική συνεργασία και οι θετικές σχέσεις μεταξύ παιδιών και γονέων θεωρούνται προστατευτικοί παράγοντες για την ψυχική υγεία των παιδιών. Οι θετικές σχέσεις εξαρτώνται από πολλούς αντικειμενικούς και υποκειμενικούς παράγοντες, όπως οι διαπολιτισμικές διαφορές, η γονική μετεγκατάσταση, οι έγκλειστοι γονείς, η ενδοοικογενειακή βία και κακοποίηση ή η παραμέληση των παιδιών. Οι διαρκείς συγκρούσεις

¹¹⁷ Ο.π., σελ. 59-60

¹¹⁸ Ο.π., σελ. 59-62

μεταξύ των γονέων εμποδίζουν την συνεργασία τους ,η οποία είναι απαραίτητη για ένα υγιές διαζύγιο, προς όφελος τόσο των γονέων ,όσο και των παιδιών¹¹⁹.

Στην πραγματικότητα, η εμμονή της γονικής σύγκρουσης μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τον δεσμό και την αλληλεπίδραση γονέα-παιδιού και μπορεί να δημιουργήσει συμπεριφορικά και συναισθηματικά προβλήματα στο παιδί. Το υγιές διαζύγιο συνεπάγεται την ικανότητα των γονέων να επεξεργάζονται τη συζυγική κρίση και να διακρίνουν τη γονική λειτουργία από τη συζυγική. Όταν η σύγκρουση δεν αντιμετωπίζεται, και επομένως επιμένει ακόμη και μετά το διαζύγιο, μπορεί να δυσχεράνει τη διατήρηση της σχέσης των παιδιών με τους γονείς τους. Ως εκ τούτου, η θέση ενός ψυχολόγου σε περιπτώσεις διαζυγίου είναι να προωθεί την αποτελεσματική διαχείριση της κρίσης του γάμου και των πιθανών συγκρούσεων μεταξύ των συντρόφων¹²⁰.

Ο συντονισμός των γονέων είναι μια διαδικασία επίλυσης των διαφορών χωρίς αντιδικία, η οποία διατάσσεται ή συμφωνείται από το δικαστήριο για χωρισμένους γονείς που εμφανίζουν ένα συνεχές μοτίβο υψηλών συγκρούσεων ή/και διαφορών, σχετικά με τα παιδιά τους. Η βασική αρχή της παρέμβασης συντονισμού των γονέων είναι η συνεχής εστίαση στο βέλτιστο συμφέρον των παιδιών και διενεργείται από τον ψυχολόγο σε συνεργασία με τους γονείς, που εμφανίζουν υψηλά ποσοστά συγκρούσεων, κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων που αφορούν τα παιδιά τους. Η συμβουλευτική διαδικασία βοηθά τους γονείς να εφαρμόζουν και να συμμορφώνονται με τις δικαστικές εντολές ή τα σχέδια γονικής μέριμνας, για τη λήψη έγκαιρων αποφάσεων με τρόπο που να συνάδει με τις αναπτυξιακές και ψυχολογικές ανάγκες των παιδιών, για τη μείωση του όγκου των επιζήμιων συγκρούσεων μεταξύ των ενηλίκων που φροντίζουν τα παιδιά, και για τη μείωση του μοτίβου της περιττής αντιδικίας για θέματα που σχετίζονται με τα παιδιά. Χρησιμοποιείται ευρέως ως μοντέλο παρέμβασης από τους ψυχολόγους σε γονείς που δεν έχουν καταφέρει να επιλύσουν τις διαφορές τους μέσω άλλων διαδικασιών επίλυσης των διαφορών και των αντιπαραθέσεων, όπως η διαμεσολάβηση, οι αρχικές διασκέψεις επίλυσης και οι αξιολογήσεις επιμέλειας¹²¹. Η συμβουλευτική υποστήριξη

¹¹⁹ Puddu, L., & Raffagnino, R. (2018). Assessment in child custody cases. Critical considerations about the role of the forensic psychologist. *Assessment in child custody cases. Rivista Italiana di Educazione Familiare, n. 2*, pp. 176

¹²⁰ Ο.π., σελ. 176

¹²¹ American Psychological Association. Guidelines for the Practice of Parenting Coordination. *APA, Vol. 67*, No. 1, σελ. 64.

που καλείται ένας ψυχολόγος να παρέχει στους γονείς είναι ένα κεντρικό συστατικό της πρακτικής του συντονισμού των γονέων, όπως ορίζεται και από τον πρόσφατο νόμο 4800/2021.

Σημαντική διάσταση του ρόλου του ψυχολόγου είναι να βοηθήσει τους γονείς να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο εκφράζονται, τον τρόπο με τον οποίο πραγματώνουν τον γονεϊκό τους ρόλο και πώς αλληλεπιδρούν με τα παιδιά τους. Αυτό μπορεί να γίνει αρχικά, μέσα από την αξιολόγηση του συστήματος του ζευγαριού και της οικογένειας και των αλληλεπιδραστικών μεταξύ τους σχέσεων. Ο ειδικός μπορεί να ξεκινήσει από τη διερεύνηση των τρόπων ανατροφής των παιδιών και όχι από ένα συζυγικό θέμα. Ένα σημαντικό θέμα εκκίνησης της σχέσης γονέων-ψυχολόγων είναι ο τρόπος με τον οποίο επικοινωνούν το διαζύγιο στα παιδιά τους. Αυτό είναι ένα κρίσιμο θέμα γιατί η σαφής και κατάλληλη επικοινωνία είναι καθοριστική για το πώς τα παιδιά θα αντιμετωπίσουν τις αλλαγές και θα προσαρμοστούν στην κατάσταση μετά το διαζύγιο, πώς το διαζύγιο θα επιδράσει τη σωματική και ψυχική τους υγεία και πώς θα διατηρηθεί ένας ασφαλής δεσμός γονέα-παιδιού¹²².

Ο ψυχολόγος οφείλει να διαθέτει κατάλληλες γνώσεις, προκειμένου να κατανοήσει τον αντίκτυπο της σχέσης και της διάλυσης του γάμου σε γονείς και παιδιά. Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι γνώσεις που επικεντρώνονται στους παράγοντες κινδύνου και προστασίας των παιδιών και των εφήβων και τους τρόπους ενίσχυσης της ανθεκτικότητας σε παιδιά ή οικογένειες που επηρεάζονται από τον χωρισμό και το διαζύγιο. Ο ψυχολόγος καλείται να διαχειριστεί τη δυναμική των περίπλοκων καταστάσεων που αναδύονται μετά τον χωρισμό, όπως η άρνηση επίσκεψης σε έναν γονέα, η υπονόμηση των σχέσεων του παιδιού με τον άλλο γονέα, η μετεγκατάσταση ενός γονέα και η ακατάλληλη εμπλοκή του παιδιού σε γονικές διαφορές. Επίσης, καλείται να συντονίσει τους γονείς που εμφανίζουν συνεχή υψηλά επίπεδα σύγκρουσης, προκειμένου να αντιληφθούν τον αντίκτυπο της υψηλής γονικής σύγκρουσης στην ποιότητα της ανατροφής των παιδιών. Μέσα από την κατανόηση της δυναμικής της οικογένειας, των μοτίβων επικοινωνίας, της ανάπτυξης του κύκλου ζωής της οικογένειας, της ομαλής ανάπτυξης των παιδιών και της σημαντικότητας της ψυχικής τους υγείας, μπορεί να προσανατολιστεί στην υιοθέτηση αποτελεσματικών παρεμβάσεων που αναδιαρθρώνουν τις γονικές σχέσεις¹²³.

¹²² Puddu, L., & Raffagnino, R. (2018). Assessment in child custody cases. Critical considerations about the role of the forensic psychologist. *Assessment in child custody cases. Rivista Italiana di Educazione Familiare*, n. 2, σελ. 179

¹²³ American Psychological Association. Guidelines for the Practice of Parenting Coordination. *APA*, Vol. 67, No. 1, σελ. 65-66

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα βιβλιογραφική μελέτη εξετάζει τις επιπτώσεις του διαζυγίου και της συνεπιμέλειας στην ψυχική υγεία των παιδιών. Τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι η συνεπιμέλεια μπορεί να συμβάλλει θετικά στην ψυχική υγεία των παιδιών, υπό την προϋπόθεση της ύπαρξης αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ των γονέων. Η γονική συνεργασία αναδεικνύεται ως καθοριστικός παράγοντας για την επιτυχία της συνεπιμέλειας και την προαγωγή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Ωστόσο, το διαζύγιο, ως σημαντική κοινωνική μεταβολή, προκαλεί

συχνά διαταραχές στην ψυχική υγεία των παιδιών. Η διακοπή της συνεχούς γονικής παρουσίας και οι συναφείς οικονομικές ανασφάλειες ενδέχεται να αυξήσουν την ευπάθεια των ανηλίκων σε διάφορες ψυχοπαθολογίες, όπως το άγχος, η κατάθλιψη και οι διαταραχές συμπεριφοράς. Οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις του διαζυγίου μπορούν να επεκταθούν και στην ενήλικη ζωή, επηρεάζοντας αρνητικά τις διαπροσωπικές σχέσεις, την επαγγελματική απόδοση και την γενικότερη ψυχική υγεία.

Επιπλέον, η έλλειψη σταθερότητας στο οικογενειακό περιβάλλον μπορεί να οδηγήσει σε μειωμένη αίσθηση ασφάλειας και αυτοεκτίμησης, καθώς και σε δυσκολίες στην προσαρμογή σε νέες κοινωνικές συνθήκες. Παρόλα αυτά, η ψυχική υγεία των παιδιών που μεγαλώνουν σε περιβάλλοντα συνεπιμέλειας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα της γονικής συνεργασίας. Η ικανότητα των γονέων να επικοινωνούν αποτελεσματικά, να θέτουν τις ανάγκες του παιδιού προτεραιότητα και να διαχειρίζονται τις διαφωνίες τους με ώριμο τρόπο, αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο για την επιτυχία της συνεπιμέλειας.

Ένα περιβάλλον χαρακτηριζόμενο από συνεργασία και αμοιβαίο σεβασμό προωθεί την αίσθηση ασφάλειας και σταθερότητας στα παιδιά, συμβάλλοντας στην ομαλή ψυχική τους ανάπτυξη. Εν τούτοις, η εναλλασσόμενη κατοικία, ως μια κοινή πρακτική στη συνεπιμέλεια, έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών συζητήσεων μεταξύ των ειδικών. Ενώ κάποιιοι υποστηρίζουν ότι η ίση κατανομή του χρόνου με κάθε γονέα ενισχύει τον δεσμό παιδιού-γονέα, άλλοι εκφράζουν ανησυχίες σχετικά με την πιθανή δημιουργία αίσθησης αστάθειας στα παιδιά. Ωστόσο, η συχνότητα και η ποιότητα της επικοινωνίας μεταξύ των γονέων και των παιδιών, ανεξάρτητα από τον τόπο διαμονής, λειτουργεί προστατευτικά για την ψυχική υγεία των παιδιών.

Η διατήρηση ισχυρών δεσμών με αμφοτέρους τους γονείς συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας υγιούς ταυτότητας και ενισχύει την αυτοεκτίμηση των παιδιών. Αντίθετα, οι διαγονεϊκές συγκρούσεις που προκύπτουν κατά τη διάρκεια του διαζυγίου απειλούν την ψυχική υγεία των παιδιών, ακόμα και σε συνθήκες συνεπιμέλειας. Οι εντάσεις, οι διαφωνίες και οι εκδηλώσεις εχθρότητας μεταξύ των γονέων δημιουργούν ένα τοξικό περιβάλλον που μπορεί να οδηγήσει σε άγχος, κατάθλιψη και προβλήματα συμπεριφοράς στα παιδιά. Επιπλέον, άλλοι αρνητικοί παράγοντες, όπως η ενδοοικογενειακή βία, η αποξένωση ενός γονέα ή οι κακές γονικές πρακτικές, μπορούν να έχουν σοβαρές και μακροπρόθεσμες συνέπειες στην ψυχολογική ευεξία των παιδιών.

Η συνεπιμέλεια, υπό συνθήκες αρμονικής συνεργασίας των γονέων, μπορεί να λειτουργήσει ως σημαντικός προστατευτικός παράγοντας για την ψυχική υγεία των παιδιών που βιώνουν το διαζύγιο. Η διατήρηση τακτικής επαφής με αμφότερου τους γονείς συμβάλλει στην ενίσχυση της αίσθησης συνέχειας και σταθερότητας στη ζωή των παιδιών, παρά τις αλλαγές που προκαλεί ο χωρισμός. Αυτή η συνέχεια αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την προαγωγή της ψυχολογικής τους υγείας, καθώς μειώνει τα επίπεδα άγχους και ανασφάλειας που συχνά συνοδεύουν τις διαδικασίες διαζυγίου. Ωστόσο, η υιοθέτηση της συνεπιμέλειας από τις ευρωπαϊκές χώρες παρουσιάζει μια ευρεία γκάμα προσεγγίσεων όσον αφορά την εφαρμογή της, μετά από ένα διαζύγιο. Χώρες όπως η Σουηδία, η Φινλανδία και η Δανία έχουν υιοθετήσει τη συνεπιμέλεια ως την προεπιλεγμένη επιλογή, εκτός αν υπάρχουν σοβαροί λόγοι που την αποκλείουν. Αντίθετα, σε χώρες όπως η Γερμανία, η συνεπιμέλεια απαιτεί είτε δικαστική εντολή είτε μια αμοιβαία συμφωνία μεταξύ των γονέων. Αυτές οι διαφορετικές νομοθετικές προσεγγίσεις αντικατοπτρίζουν τις διαφορετικές κοινωνικές και πολιτισμικές αντιλήψεις σχετικά με τους ρόλους των γονέων και την οικογένεια.

Η ισότητα των φύλων αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει την εφαρμογή της συνεπιμέλειας. Σε χώρες με υψηλότερα επίπεδα ισότητας των φύλων, οι γονείς είναι πιο πιθανό να μοιράζονται εξίσου τις ευθύνες για την ανατροφή των παιδιών, καθιστώντας έτσι την συνεπιμέλεια μια πιο βιώσιμη επιλογή. Το νομικό πλαίσιο στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες έχει εξελιχθεί ώστε να δίνει μεγαλύτερη έμφαση στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Ως εκ τούτου, τα δικαστήρια υποχρεούνται να εξετάζουν σοβαρά τη δυνατότητα της συνεπιμέλειας, εάν ο ένας ή και οι δύο γονείς την προτείνουν.

Παρά τις θετικές προοπτικές της συνεπιμέλειας, υπάρχουν ακόμα σημαντικές προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Η επιτυχία της συνεπιμέλειας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ικανότητα των γονέων να συνεργαστούν αποτελεσματικά, ακόμη και μετά το διαζύγιο. Σε περιπτώσεις όπου υπάρχει έντονη διαφωνία ή σύγκρουση μεταξύ των γονέων, η συνεπιμέλεια μπορεί να έχει αντίθετα αποτελέσματα, προκαλώντας επιπλέον άγχος και ανασφάλεια στα παιδιά. Επιπλέον, η εναλλασσόμενη κατοικία, που είναι συχνή σε περιπτώσεις συνεπιμέλειας, μπορεί να μην είναι πάντα η καταλληλότερη επιλογή για όλα τα παιδιά, ειδικά τα μικρότερα ή εκείνα με ειδικές ανάγκες. Ως εκ τούτου, απαιτείται συνεχής αξιολόγηση και προσαρμογή των πρακτικών που αφορούν τη συνεπιμέλεια, ώστε να εξασφαλιστεί ότι το συμφέρον του παιδιού παραμένει η κύρια προτεραιότητα.

Η εναλλασσόμενη κατοικία, όπου τα παιδιά περνούν ίσο χρόνο σε κάθε γονέα, αποτελεί ένα ζήτημα που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής. Στην Ελλάδα, η απόφαση του Αρείου Πάγου υπ' αρ. 1016/2019 έκρινε την εναλλασσόμενη κατοικία ως αντίθετη του συμφέροντος του παιδιού, υποστηρίζοντας ότι η απλή μοιρασιά του χρόνου δεν μπορεί να διασφαλίσει τις ψυχοσυναισθηματικές του ανάγκες. Ωστόσο, ο Νόμος 4800/2021 δίνει τη δυνατότητα στο δικαστήριο να εξετάσει την επιλογή της εναλλασσόμενης κατοικίας, κατά περίπτωση. Ενώ η συνεπιμέλεια δεν συνδέεται απαραίτητα με την εναλλασσόμενη κατοικία, η εφαρμογή της εξαρτάται από τις αποφάσεις του δικαστηρίου και τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε περίπτωσης.

Η μετάβαση της Ελλάδας στο Νόμο 4800/2021 για την συνεπιμέλεια υπήρξε μια πολύπλοκη διαδικασία που σηματοδεύτηκε από έντονες αντιδράσεις και αντιπαραθέσεις. Πριν την ψήφιση του νόμου, η Ελλάδα ακολουθούσε το μοντέλο της αποκλειστικής επιμέλειας, με αποτέλεσμα η συμμετοχή του ενός γονέα, συνήθως του πατέρα, στην ανατροφή των παιδιών να είναι περιορισμένη. Η ανάγκη για εκσυγχρονισμό της νομοθεσίας σε συνδυασμό με τις επιταγές των διεθνών συμβάσεων για τα δικαιώματα του παιδιού οδήγησε στην σύσταση επιτροπής εμπειρογνομόνων τον Απρίλιο του 2020. Η επιτροπή αυτή κατέθεσε ένα σχέδιο νόμου που προέβλεπε την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας, λαμβάνοντας ως πρότυπο τις αντίστοιχες ρυθμίσεις σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Ωστόσο, η διαδικασία νομοθέτησης δεν υπήρξε ομαλή. Το τελικό νομοθετικό κείμενο, που ψηφίστηκε τον Μάιο του 2021, παρουσίασε σημαντικές αποκλίσεις από το αρχικό σχέδιο, ενσωματώνοντας αλλαγές που προκάλεσαν αντιδράσεις. Το τελικό κείμενο δέχθηκε κριτικές αναφορικά με την έλλειψη διαφάνειας στη νομοθετική διαδικασία, τις παρεμβάσεις από το Υπουργείο Δικαιοσύνης που υποβάθμισαν την ποιότητα του νόμου και τις πολιτικές σκοπιμότητες που επηρέασαν τις τελικές αποφάσεις. Η συζήτηση για τη συνεπιμέλεια πολώθηκε, δημιουργώντας έντονες αντιπαραθέσεις ανάμεσα σε πολιτικά κόμματα, οργανώσεις και επιστημονικούς φορείς. Η έντονη αντιπαραθέση στηρίχτηκε στις αδυναμίες του, αναφορικά με τα νομοτεχνικά λάθη και τις ασάφειες, την απουσία σαφούς ορολογίας, την ελλιπή αιτιολογική έκθεση, τη μετατόπιση από την παιδοκεντρική προσέγγιση σε μια πιο γονεοκεντρική και τον περιορισμό της διακριτικής ευχέρειας του δικαστή. Παρά τις θετικές προθέσεις του Νόμου 4800/2021, η εφαρμογή του στην πράξη δεν έχει καταφέρει να επιλύσει πλήρως τα προβλήματα που σχετίζονται με την επιμέλεια των παιδιών μετά από ένα διαζύγιο. Απαιτείται συνεχής αξιολόγηση και βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου, με γνώμονα πάντοτε το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

Η ψυχική υγεία των παιδιών σε συνθήκες συνεπιμέλειας αποτελεί ένα πολύπλοκο ζήτημα που απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση. Η συνεργασία μεταξύ ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών, δικαστικών και άλλων επαγγελματιών είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη εξατομικευμένων παρεμβάσεων που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες κάθε οικογένειας. Επιπλέον, η παροχή υποστήριξης στους γονείς, μέσω προγραμμάτων διαμεσολάβησης και συμβουλευτικής, μπορεί να συμβάλλει στην επίλυση των διαφορών τους, στην κατανόηση του γονεϊκού τους ρόλου και στην προώθηση της συνεργασίας.

Συγκεκριμένα, ο ρόλος των ψυχολόγων σε περιπτώσεις συνεπιμέλειας είναι εξαιρετικά σημαντικός και πολύπλευρος. Δεν περιορίζεται απλά στην παροχή ψυχολογικής υποστήριξης στα παιδιά, αλλά επεκτείνεται και στην καθοδήγηση και συμβουλευτική των γονέων, ώστε να καταφέρουν να διαχειριστούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις προκλήσεις που συνεπάγεται ο χωρισμός και η συνεπιμέλεια.

Οι ψυχολόγοι καλούνται να υποστηρίξουν τους γονείς, βοηθώντας τους να επικοινωνούν εποικοδομητικά, να θέτουν το συμφέρον του παιδιού πάνω από τις προσωπικές τους διαφορές και να συνεργάζονται για την ομαλή ψυχική του ανάπτυξη. Μέσω της συμβουλευτικής, οι ψυχολόγοι μπορούν να βοηθήσουν τους γονείς να κατανοήσουν τις ανάγκες των παιδιών τους, να αναπτύξουν υγιείς γονεϊκές πρακτικές και να διαχειριστούν τυχόν συγκρούσεις με τρόπο που να ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιπτώσεις στα παιδιά. Επιπλέον, οι ψυχολόγοι μπορούν να αξιολογήσουν την ψυχολογική κατάσταση των παιδιών, να εντοπίσουν τυχόν προβλήματα και να παρέχουν εξειδικευμένη θεραπευτική παρέμβαση. Σημαντικό εργαλείο στα χέρια των ψυχολόγων αποτελεί ο συντονισμός των γονέων, μια διαδικασία επίλυσης των διαφορών χωρίς αντιδικία, που αποσκοπεί στην είσοδο σε μια νέα εποχή, όπου η συνεργασία και η αμοιβαία κατανόηση αποτελούν τη βάση για την ευημερία των παιδιών.

Συμπερασματικά, η συνεπιμέλεια μπορεί να αποτελέσει ένα αποτελεσματικό μοντέλο ανατροφής των παιδιών μετά από ένα διαζύγιο, αρκεί να εφαρμόζεται με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον τους. Η ενεργή και αρμονική συνεργασία των γονέων, η διατήρηση ανοιχτών διαύλων επικοινωνίας και η αποφυγή συγκρούσεων, μέσω του συμβουλευτικού ρόλου ενός ψυχολόγου, αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχία της συνεπιμέλειας, προσφέροντας στα παιδιά ένα σταθερό και ασφαλές περιβάλλον που ευνοεί την ομαλή ψυχική τους ανάπτυξη.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία εμβαθύνει στο σύνθετο ζήτημα του διαζυγίου, της συνεπιμέλειας και των επιπτώσεων τους στην ψυχική υγεία των παιδιών. Η εργασία αναφέρει την εξέλιξη της νομοθεσίας για την επιμέλεια, από την πατριαρχική αντίληψη του 19^{ου} αιώνα έως τη σύγχρονη προσέγγιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Κεντρικό σημείο αποτελεί η ανάλυση της συνεπιμέλειας, η οποία ορίζεται ως η κοινή άσκηση της γονικής μέριμνας από αμφότερους τους γονείς μετά το διαζύγιο. Η συνεπιμέλεια παρουσιάζεται ως μια εξελισσόμενη πρακτική,

με αυξανόμενη αποδοχή σε πολλές δυτικές κοινωνίες, αντανακλώντας την αλλαγή των κοινωνικών αντιλήψεων για τους ρόλους των φύλων και την ισότητα των γονέων. Από τη μία πλευρά, η συνεπιμέλεια επιτρέπει στα παιδιά να διατηρούν ισχυρούς δεσμούς και με τους δύο γονείς, ενισχύοντας την αίσθηση σταθερότητας και ασφάλειας. Από την άλλη, η επιτυχία της συνεπιμέλειας εξαρτάται από την ικανότητα των γονέων να συνεργάζονται, γεγονός που δεν είναι πάντα εφικτό, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις έντονων συγκρούσεων. Η εναλλασσόμενη κατοικία, ως μια κοινή πρακτική στη συνεπιμέλεια, μπορεί να ενισχύσει την ισότητα μεταξύ των γονέων, ωστόσο αναδεικνύεται η ανάγκη για προσεκτική εφαρμογή της, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε παιδιού. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ελληνική εμπειρία, με τη μετάβαση στο Νόμο 4800/2021 για την συνεπιμέλεια. Αποτυπώνονται τα πλεονεκτήματα και οι αδυναμίες του νέου νομοθετικού πλαισίου, επισημαίνοντας τόσο την προσπάθεια για εκσυγχρονισμό όσο και τις προκλήσεις στην εφαρμογή του. Επιπλέον, επισημαίνεται ο καθοριστικός ρόλος των ψυχολόγων σε συνθήκες συνεπιμέλειας. Οι ψυχολόγοι καλούνται να παρέχουν ψυχολογική υποστήριξη στους γονείς, να τους συμβουλεύουν και να τους καθοδηγούν ώστε να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τις προκλήσεις του διαζυγίου και της συνεπιμέλειας και να διαμεσολαβούν σε περιπτώσεις συγκρούσεων. Συνοψίζοντας, η εργασία υπογραμμίζει την ανάγκη για μια ολιστική προσέγγιση στο ζήτημα της ψυχικής υγείας των παιδιών σε συνθήκες διαζυγίου και συνεπιμέλειας. Η συνεργασία μεταξύ γονέων, ψυχολόγων και δικαστικών λειτουργών είναι απαραίτητη για την εξασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

SUMMARY

This paper delves into the complex issue of divorce, joint custody, and their impact on children's mental health. The paper reports on the evolution of custody legislation, from the patriarchal concept of the 19th century to the modern approach of the best interests of the child. The central point is the analysis of joint custody, which is defined as the joint exercise of parental responsibility by both parents after divorce. Joint custody is as an evolving practice, with increasing acceptance in many Western societies, reflecting changing social perceptions of gender roles and parental equality. On the one hand, joint custody allows children to maintain strong bonds with both parents, enhancing a sense of stability and security. On the other hand,

the success of joint custody depends on the ability of parents to cooperate, which is not always possible, especially in cases of intense conflict. Alternating residence, as a frequent practice in joint custody, can enhance equality between parents, however, the need for its careful implementation is highlighted, considering the specific needs of each child. Emphasis is given to the Greek experience, with the transition to Law 4800/2021 on joint custody. The advantages and weaknesses of the new legislative framework are reflected, highlighting both the effort for modernization and the challenges in its implementation. In addition, the decisive role of psychologists in joint custody situations is highlighted. Psychologists are called upon to provide psychological support to parents, to advise and guide them to effectively manage the challenges of divorce and joint custody and to mediate in cases of conflict. In summary, the work highlights the need for a holistic approach to the issue of children's mental health in situations of divorce and joint custody. Collaboration between parents, psychologists and judicial officers is essential to ensure the best interests of the child.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Andersson, G., Thomson, E., & Duntava, A. (2017). Life-table representations of family dynamics in the 21st century. *Demographic Research*, 37, 1081–1230. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2017.37.35>
2. Biegert, T., Brady, D., & Hipp, L. (2022). Cross-national variation in the relationship between welfare generosity and single mother employment. *The ANNALS of the American*

Academy of Political and Social Science, 702(1), 37–54.
<https://doi.org/10.1177/00027162221120760>

3. Salin, M., Meyer, R. D., Hakovirta, M., & Lindroos, E. (2024). Factors Associated with the Joint Physical Custody of European Children. *Population Research and Policy Review*, 43:63. 1-25. <https://doi.org/10.1007/s11113-024-09909-z>
4. Lee, H., M., Chung, S. D., Moon, S. D., & Kwack, S. Y. (2020). The Concept and Historical Background of Custody Evaluation. *J Korean Acad Child Adolesc Psychiatry*, 31(2):53-57. <https://doi.org/10.5765/jkacap.200005>
5. Βαλτούδης, Α. (2021). Συνεπιμέλεια και εναλλασσόμενη κατοικία στο νέο οικογενειακό δίκαιο. *Ελληνική Δικαιοσύνη*, Τεύχος 4. Εκδόσεις Σάκκουλα
6. Ράμμου, Ν. Μ. (2021). Η καθιέρωση του θεσμού της συνεπιμέλειας στο πλαίσιο της αναμόρφωσης του Οικογενειακού Δικαίου. *Ελληνική Δικαιοσύνη*, 4. Εκδόσεις Σάκκουλα
7. Boele-Woelki, K. (2021). A European Model for Harmonizing the Law on Parental Responsibilities: The Family Law Perspective. In Editors Laura Bernardi, Dimitri Mortelmans. Shared Physical Custody Interdisciplinary Insights in Child Custody Arrangements. *European Studies of Population*, Volume, 25, pp. 51-74. Springer. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-030-68479-2_4
8. Freeman, M. (2007). Why It Remains Important to Take Children’s Rights Seriously. *The International Journal of Children’s Rights*, 15(1) 5–23. <http://dx.doi.org/10.1163/092755607X181711>
9. Kaldal, A., Hellner, A., & Mattsson, T. (2024). Introduction: Matching Legal Proceedings to Problems in Custody Disputes. In *Children in Custody Disputes. Matching Legal Proceedings to Problems*. Editors: Anna Kaldal, Agnes Hellner, Titti Mattsson, pp. 1-20. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-46301-3>
10. Λέκκας, Γ. (2021). Η επιμέλεια του παιδιού κατά τον Αστικό Κώδικα μετά το Νόμο 4800/2021. Εκδόσεις Σάκκουλα.
11. Clark, B. (2013). Supporting the mental health of children and youth of separating parents. *Paediatr Child Health*, 18(7):373-7. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24421713/>

12. Douglas, V. 1. (2020). Review on the effects of divorce on children. *Journal of Current Issues in Arts and Humanities*, 6(1): 67-74. <https://www.idosr.org/wp-content/uploads/2020/05/IDOSR-JCIAH-6167-74-2020.pdf>
13. Carlson, M. J., & Magnuson, K. A. (2011). Low-income fathers' influence on children. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 635(1), 95–116. <https://doi.org/10.1177/0002716210393853>
14. Jackson, J. L., & Fife, T. S. (2018) The Impact of Parental Divorce: The Relationship Between Social Support and Confidence Levels in Young Adults. *Journal of Divorce & Remarriage*, 59:2, 123-140. <https://doi.org/10.1080/10502556.2017.1402652>
15. Al Gharaibeh, F. M. (2015). The effects of divorce on children: Mothers' perspectives in UAE. *Journal of Divorce & Remarriage*, 56(5), 347–368. <https://doi.org/10.1080/10502556.2015.1046800>
16. Bastaits, K., & Mortelmans, D. (2016). Parenting as mediator between post-divorce family structure and children's well-being. *Journal of Child and Family Studies*, 25(7), 2178–2188. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0395-8>
17. DeAnda, J. S., Langlais, M. R., Anderson, E. R., & Greene, S. M. (2020). After the Marriage Is Over: Mothers' Separation Distress and Children's Postdivorce Adjustment. *Family Relations*, 69(5):1113-1127. <https://doi.org/10.1111/fare.12434>
18. Natarajan, P., Raghavi, S. L., Tharani, B., Krishnan, P. A., & Praveen, R. (2024). A Study on Adverse Effect of Broken Families on Children's Well-being. *International Research Journal on Advanced Engineering and Management*, Vol. 02, Is. 11, Page 3285-3289. <https://doi.org/10.47392/IRJAEM.2024.0484>
19. Apata, E. O., Falana, E. O., Hanson, U., Oderhohwo, E., & Oyewole, O. P. (2023). Exploring the Effects of Divorce on Children's Psychological and Physiological Wellbeing. *Asian Journal of Education and Social Studies*, 49(4):124-133. <http://dx.doi.org/10.9734/ajess/2023/v49i41193>
20. Amato, P. R. (1994). Life-span adjustment of children to their parents' divorce. *The future of children*, 4(1), 143–164. <http://dx.doi.org/10.2307/1602482>

21. Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 650–666. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x>
22. Härkönen, J., Bernardi, F., & Boertien, D. (2017). Family dynamics and child outcomes: An overview of research and open questions. *European Journal of Population*, 33(2), 163–184. <http://dx.doi.org/10.1007/s10680-017-9424-6>
23. Hetherington, E. M., Cox, M., & Cox, R. (1985). Long-term effects of divorce and remarriage on the adjustment of children. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 24(5), 518–530. [https://doi.org/10.1016/S0002-7138\(09\)60052-2](https://doi.org/10.1016/S0002-7138(09)60052-2)
24. Havermans, N., Sodermans, A. K., & Matthijs, K. (2017). Residential arrangements and children's school engagement: The role of the parent–child relationship and selection mechanisms. *Youth & Society*, 49(8), 1-15. <http://dx.doi.org/10.1177/0044118X15581167>
25. Augustijn, L. (2022). Children's Experiences of Stress in Joint Physical Custody. *Child & Youth Care Forum*, 51:867–884. <https://doi.org/10.1007/s10566-021-09659-5>
26. Βαλμαντώνης, Ι. (2021). *Συνεπιμέλεια και βέλτιστο συμφέρον του τέκνου. Υπό το φως του Ν 4800/2021*. Νομική Βιβλιοθήκη
27. Σταθόπουλος Μ. (2021). Η νέα ρύθμιση της συνεπιμέλειας. *Ελληνική Δικαιοσύνη, Τεύχος 4*. Εκδόσεις Σάκκουλα
28. Κώνστα Ε. (2021). Το βέλτιστο συμφέρον του τέκνου και ο ρυθμιστικός του ρόλος μετά τις τροποποιήσεις στο Οικογενειακό Δίκαιο. *Ελληνική Δικαιοσύνη, Τεύχος 4*. Εκδόσεις Σάκκουλα
29. Steinbach, A. (2019). Children's and parents' well-being in joint physical custody: A literature review. *Family Process*, 58(2), 353–369. <http://dx.doi.org/10.1111/famp.12372>
30. Mersona, T., Tuffin, K., & Pond, R. (2023). Young people's reflections on their experiences of sharedcare and relationships with their parents. *Journal of Family Studies*, VOL. 29, NO. 5, 2391–2407. <https://doi.org/10.1080/13229400.2023.2179526>
31. Bergström, M., Fransson, E., Fabian, H., Hjern, A., Sarkadi, A., & Salari, R. (2018). Preschool children living in joint physical custody arrangements show less psychological

symptoms than those living mostly or only with one parent. *Acta Paediatr.*, 107(2):294-300.
<https://doi.org/10.1111/apa.14004>

32. Turunen, J. (2017). Shared physical custody and children's experience of stress. *Journal of Divorce & Remarriage*, 58(5), 371–392. <https://doi.org/10.1080/10502556.2017.1325648>

33. Spruijt, E., & Duindam, V. (2009). Joint physical custody in the Netherlands and the well-being of children. *Journal of Divorce & Remarriage*, 51(1), 65–82.
<https://doi.org/10.1080/10502550903423362>

34. Lucas, N., Nicholson, J. M., & Erbas, B. (2013). Child mental health after parental separation: The impact of resident/non-resident parenting, parent mental health, conflict and socioeconomics. *Journal of Family Studies*, 19(1), 53–69.
<https://doi.org/10.5172/jfs.2013.19.1.53>

35. Sodermans, A. K., Matthijs, K., & Swicegood, G. (2013). Characteristics of joint physical custody families in Flanders. *Demographic Research*, 28, 821–848.
<https://doi.org/10.4054/DemRes.2013.28.29>

36. Bastaits, K., & Pasteels, I. (2019). Is joint physical custody in the best interests of the child? Parent–child relationships and custodial arrangements. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(11-12), 3752–3772. <https://doi.org/10.1177/0265407519838071>

37. Berman, R., & Daneback, K. (2022). Children in dual-residence arrangements: A literature review. *Journal of Family Studies*, Vol. 28, Is. 4, pp. 1448-1465.
<https://doi.org/10.1080/13229400.2020.1838317>

38. Παπαχρίστου Α. (1985). *Νέες μορφές άσκησης της γονικής μέριμνας μετά το διαζύγιο*. Αρμ. 2 (100 επ.)

39. Γεωργιάδης Γ. (2017). Ζητήματα από την κατανομή της άσκησης της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων. Στο *Διεθνής Επιτροπή 105 Προσωπικής Κατάστασης - Ελληνικό Τμήμα, Το πρόσωπο και η οικογένεια στο δίκαιο και την κοινωνία*, αρ. 55 -57.

40. Hakovirta, M., Meyer, D. R., Salin, M., Lindroos, E., & Haapanen, M. (2023). Joint physical custody of children in Europe: A growing phenomenon. *Demographic Research*, 49, 479–492. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2023.49.18>

41. Meyer, D. R., Carlson, M. J., & Alam, M. M. U. (2022). Increases in shared custody after divorce in the United States. *Demographic Research*, 46, 1137–1162. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2022.46.38>
42. Smyth, B. M., & Chisholm, R. (2017). Shared-time parenting after separation in Australia: Precursors, prevalence, and postreform patterns. *Family Court Review*, 55(4), 586–603. <https://doi.org/10.1111/fcre.12306>
43. Bergström, M., Fransson, E., Fabian, H., Hjern, A., Sarkadi, A., & Salari, R. (2018). Preschool children living in joint physical custody arrangements show less psychological symptoms than those living mostly or only with one parent. *Acta Paediatr.*, 107(2):294-300 <https://doi.org/10.1111/apa.14004>
44. Nielsen, L. (2018). Joint Versus Sole Physical Custody: Children’s Outcomes Independent of Parent–Child Relationships, Income, and Conflict in 60 Studies. *Journal of Divorce & Remarriage*, 59:4, 247-281. <https://doi.org/10.1080/15379418.2017.1422414>
45. Augustijn, L. (2023). Post-separation care arrangements and parents’ life satisfaction: Can the quality of co-parenting and frequency of interparental conflict explain the relationship? *Journal of Happiness Studies*, 24, 1319–1338. <https://doi.org/10.1007/s10902-023-00643-5>
46. Φουντεδάκη, Κ. (2021). *Το νέο δίκαιο των σχέσεων γονέων και παιδιών. Οι αλλαγές που επέφερε στον Αστικό Κώδικα ο Ν 4800/2021*. Νομική Βιβλιοθήκη
47. Cavanagh, S. E., & Fomby, P. (2019). Family instability in the lives of American children. *Annual Review of Sociology*, 45(1), 493–513. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-073018-022633>
48. Hadfield, K., Amos, M., Ungar, M., Gosselin, J., & Ganong, L. (2018). Do changes to family structure affect child and family outcomes? A systematic review of the instability hypothesis. *Journal of Family Theory & Review*, 10(1), 87–110. <https://doi.org/10.1111/jftr.12243>
49. Fallesen, P., & Gähler, M. (2020). Post-divorce dual-household living arrangements and adolescent wellbeing. In D. Mortelmans (Ed.), *Divorce in Europe. New insights in trends, causes and consequences of relation break-ups* (pp. 337–354). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-25838-2_16

50. Holt, S. (2016). 'Quality' contact post-separation/divorce: A review of the literature. *Children and Youth Services Review*, 68, 92–99. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2016.07.001>
51. Feinberg, M. E. (2003). The internal structure and ecological context of coparenting: A framework for research and intervention. *Parenting: Science and Practice*, 3(2), 95–131. https://doi.org/10.1207/S15327922PAR0302_01
52. Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Δ. (2016). Καθορισμός και μεταβολή του τύπου διαμονής του Ανηλίκου. Στο *Τιμητικός Τόμος για την Καθηγήτρια Έφη Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη*. Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε.
53. Βαλμαντώνης, Ι. (2021). Σχόλιο στη 810/2021 Μονομελούς Πρωτοδικείου Κέρκυρας. *Ελληνική Δικαιοσύνη*, 6, σελ. 1727-1728
54. Περάκη, Β. (2022). Σημαντικά ζητήματα επιμέλειας (ΑΚ 1519). *Ελληνική Δικαιοσύνη*, 3
55. Puddu, L., & Raffagnino, R. (2018). Assessment in child custody cases. Critical considerations about the role of the forensic psychologist. Assessment in child custody cases. *Rivista Italiana di Educazione Familiare*, n. 2, pp. 175-192. <https://oaj.fupress.net/index.php/rief/article/download/4142/4142/4107>
56. American Psychological Association. Guidelines for the Practice of Parenting Coordination. *APA*, Vol. 67, No. 1, 63–71.

